

Wrocław, 11.03.2019

dr Maciej Cesarz
Katedra Studiów Europejskich
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Wrocławski

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko:

Maciej Cesarz

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:

Jestem absolwentem rozpoczętych w 1995 r., pięcioletnich stacjonarnych studiów magisterskich na kierunku prawo, prowadzonych przez Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. Studia ukończyłem w 1999 roku, uzyskując tytuł magistra prawa na podstawie rozprawy pt. *Doktryna Chiang Kai-sheka* napisanej pod kierunkiem prof.dr. hab. Karola Joncy, która uzyskała bardzo dobrą ocenę zarówno promotora, jak i recenzenta.

W październiku 2001 r. rozpocząłem stacjonarne studia doktoranckie w zakresie nauk prawnych na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. Rozwój naukowy podjąłem w ramach Katedry Doktryn Politycznych i Prawnych, zaś opiekunem naukowym i promotorem mojej rozprawy doktorskiej pt. *Faszystowska doktryna Oswalda Mosleya* był prof. dr hab. Marek Maciejewski. O wyborze tematu i pomyślnej realizacji badań przesądziła zbieżność moich zainteresowań z profilem badawczym Katedry Doktryn Politycznych i Prawnych, dwa pobyty naukowe w Wielkiej Brytanii oraz biegła znajomość języka angielskiego. Recenzentami rozprawy doktorskiej byli prof. dr hab. Zbigniew Rau (Uniwersytet Łódzki) oraz prof. dr hab. Elżbieta Kundera (Uniwersytet Wrocławski). Praca została bardzo wysoko oceniona zarówno przez recenzentów, jak i pozostałych członków komisji doktorskiej oraz zaakceptowana przez Radę Wydziału, która w 2005 roku nadała mi stopień doktora nauk prawnych w zakresie prawa.

Prowadzone przeze mnie badania nad ideologią faszyzmu brytyjskiego stały się m.in. podstawą kilku artykułów oraz opublikowanej w 2006 roku monografii pod tytułem „Od

1

Większej Brytanii do zjednoczonej Europy. Faszystowska doktryna Oswalda Mosleya” (Wrocław 2005, s.389, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego).

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Od 1 października 2005 r. do 30 września 2012 r. byłem zatrudniony w Instytucie Politologii Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego (Zakład Europeistyki) na stanowisku adiunkta. Począwszy od 1 października 2012 jestem zatrudniony na stanowisku adiunkta w Katedrze Studiów Europejskich Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego (Zakład Polityk Unii Europejskiej).

Ponadto od 1 października 2016 do 30 września 2017 r. byłem zatrudniony na stanowisku adiunkta w Międzynarodowej Wyższej Szkole Logistyki i Transportu we Wrocławiu w Zakładzie Nauk Społecznych. Od 1 lutego 2018 r. do chwili obecnej pracuję również w Akademii Biznesu (Wyższa Szkoła Biznesu-WSB) w Dąbrowie Górniczej, jako wykonawca unijnych projektów dydaktycznych w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

A. Tytuł osiągnięcia naukowego:

„Polityka kontroli granic – uwarunkowania i kierunki rozwoju na przykładzie reżimu granicznego Unii Europejskiej”

B. Wskazanie składników dorobku

Na główne osiągnięcie składa się łącznie 18 powiązanych tematycznie publikacji (z czego 5 w języku angielskim, a jedna w wersji polskiej i angielskiej), w tym (układ tematyczny):

1. M.Cesarz, 2019, *Kontrola mobilności a suwerenność terytorialna państw*, [w:] Rocznik Europeistyczny, nr 4, s.22-26
2. M.Cesarz, 2017, *Polityka wizowa Unii Europejskiej jako metoda kontroli przekraczania granic*, [w:] M.Strzęboszewska-Trojanowska (red.), *Unia Europejska w poszukiwaniu swoich granic*, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa, ss. 65-89
3. M.Cesarz, 2017, *Wizy humanitarne jako instrument eksterytorialnej kontroli przepływów migracyjnych*, [w:] J.Nadolska, P.Stawarz, K.A.Wojtaszczyk (red.), *Unia*

Europejska i wybrane państwa świata wobec kryzysu migracyjnego, Warszawa, ss. 55-69

4. M.Cesarz, 2019, *The carriers liability in the European Union in the era of migration and refugee crisis*, [w:] Pogranicze. Polish Borderland Studies, tom 7, nr 1, ss. 7-25
5. M.Cesarz, 2010, *Autonomia jednostki w kontekście rozwoju technologii biometrycznej w w UE*, [w:] E.Kozerska, P.Sadowski, A.Szymański (red.) *Idea wolności w ujęciu historycznym i prawnym. Wybrane zagadnienia*, Adam Marszałek, Toruń 2010, 473-491
6. M.Cesarz, 2014, *Wpływ członkostwa Polski w strefie Schengen na zmiany w polskiej polityce wizowej*, [w:] A.Kuś. A.Szachoń-Pszenny (Ed.) *Wpływ acquis communautaire i acquis Schengen na prawo polskie – doświadczenia i perspektywy*, KUL, Lublin, ss. 27-48.

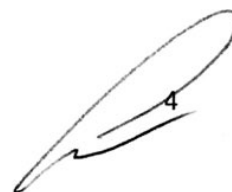
Artykuł w zmodyfikowanej, węższej wersji ukazał się także w języku angielskim:
M.Cesarz, 2015, *The evolution of Polish Visa Policy after entering the EU and the Schengen Area*, [w:] I.Tarrosy (red.), *How Borderless is Europe? Multi-disciplinary approach to European Studies*, Publikon, Pecs, ss.247-263.
7. M.Cesarz, 2013, *EU Blue Card system – legal foundations, principles and controversies*, w: J.Dyduch, M. Michalewska-Pawlak, R.Murphy (red.), *European Union Development. Challenges and Strategies*, Aspra, Warszawa, vol.1, ss. 239-257
8. M.Cesarz, 2015, *Access to the EU Labour Market for the Third Country Nationals: The Case of Free Movement of the Workers between Turkey and the EU*, w: *The Journal of Graduate School of Social Sciences*, Dokuz Eylul University Publications, tom 17, nr 1, ss. 33-53
9. M.Cesarz, 2015, *Dialog wizowy UE z Turcją w świetle porozumienia o readmisji z 16 grudnia 2013 roku*, [w:] K.A. Wojtaszczyk, J. Tymanowski, P. Stawarz (red.) *Integracja europejska. Główne obszary badawcze*, Wydawnictwo Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, ss. 517-531.
10. M.Cesarz, 2017, *Rola Turcji w polityce migracyjnej Unii Europejskiej*, [w:] A.M.Kosińska (red.), *W obliczu kryzysu. Przyszłość polityki azylowej i imigracyjnej Unii Europejskiej*, Prawo i Polityka Migracyjna, ss. 165-191
11. M.Cesarz, 2009, *Europejskość jako jeden z determinantów członkostwa Turcji w Unii Europejskiej*, [w:] Bryła J.(ed.), *Unia Europejska we współczesnym świecie. Wybrane zagadnienia*, UAM, Poznań, ss.21-31
12. M.Cesarz, 2007, *Implikacje członkostwa Turcji w Unii Europejskiej*, [w:] E.Kozerska, T.Scheffler (red.) *Aksjologiczne i praktyczne aspekty integracji europejskiej*, wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, ss. 73-87
13. M.Cesarz, 2017, *Turcja*, [w:] K.Zuba (red.), *Doktryny integracyjne państw europejskich*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 301-321

14. M.Cesarz, 2018, *The Diversity of Citizenship of Palestinians and its Impact on their Mobility: Passport and Visa Issues*, [w:] Polish Political Science Yearbook, vol.47 (2), ss. 284-301
15. M.Cesarz, 2014, *Creeping return to national frontiers? The evolution and challenges to Schengen system*, w: J.Dyduch, M. Michalewska-Pawlak, R.Murphy (red.), European Union Development. Challenges and Strategies, Aspra, Warszawa, vol.2, ss. 177-205
16. M.Cesarz, 2018, *Ekonomiczny i kulturowy wymiar funkcjonowania strefy Schengen*, [w]: Przegląd Europejski, nr 3, ss.139-156
17. M.Cesarz, 2016, *Czy powstanie amerykańska strefa Schengen? Unijny i amerykański system zarządzania granicami - uwagi na tle porównawczym*, [w]: J.Juchnowski, P.Turczyński, R.Wiszniewski (red.), Europa. Idee, koncepcje, rzeczywistość, Wydawnictwo Libron - Filip Lohner, Kraków, ss. 345-360
18. M.Cesarz, 2017, *Kryzys uchodźczy w Europie - zarys problemu*, [w:], w: K.A.Wojtaszczyk, J.Szymańska, *Uchodźcy w Europie. Uwarunkowania, istota, następstwa*, Warszawa, ss. 95-110.

C. Omówienie celu naukowego ww. prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Wprowadzenie – charakterystyka obszaru badawczego, metodologii i kontekstu teoretycznego

Na osiągnięcie naukowe zatytułowane „Polityka kontroli granic – uwarunkowania i kierunki rozwoju na przykładzie reżimu granicznego Unii Europejskiej” składa się cykl 18-tu powiązanych tematycznie artykułów i rozdziałów w pracach zbiorowych, opublikowanych w recenzowanych czasopismach naukowych oraz w uznanych wydawnictwach akademickich. Wybór tematyki głównego osiągnięcia naukowego wynikał z kilku powodów. Po pierwsze problematyka kontroli przepływów osobowych przez granice jest niezwykle interesującym i aktualnym problemem badawczym. Nabiera ona coraz większego znaczenia ze względów poznawczych poprzez fakt nasilających się procesów migracyjnych, przybierających zasięg i wpływ globalny. Po drugie, w polskiej i zagranicznej literaturze przedmiotu liczba publikacji poświęcona kontroli przepływów osobowych, a w szczególności polityce wizowej realizowanej na poziomie Unii Europejskiej jest ograniczona. Ważkim powodem podjęcia wymienionych badań była także ich zbieżność z dotychczasową eksploracją naukową. Po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych z zakresie prawa i rozpoczęciu pracy na stanowisku adiunkta w Zakładzie Europeistyki Instytutu Politologii na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego moje zainteresowania naukowe skoncentrowałem na głównym przedmiocie

badań, którym stała się problematyka kontroli granic na poziomie Unii Europejskiej, państw członkowskich oraz wybranych państw trzecich.

Polityka graniczna UE należy do polityk złożonych, której cechy kształtowane są przez paradygmaty odrębnych polityk szczegółowych – w tym ujęciu stanowi ona szeroką ramę polityczną, której istota polega na połączeniu odrębnych zespołów działań. W rezultacie działania Unii w odniesieniu do granic zewnętrznych ukierunkowane są na różne cele, regulowane w myśl odrębnych zasad i realizowane przy użyciu wielu instytucji oraz instrumentów prawnych, a sama wizja granic zewnętrznych przebijająca z dokumentów uchwalonych w tym obszarze pozostaje niespójna. W związku z wyjątkowo szerokim ujęciem problematyki granicznej, należy raczej posługiwać się pojęciem unijnego reżimu granicznego. Reżim, jako „układ rządzący” obejmuje w tym kontekście sieci zasad, norm i procedur, które regulują zachowanie i kontrolują jego skutki. W przypadku Unii Europejskiej jego istota w dużej mierze sprowadza się do budowy systemu zintegrowanego zarządzania granicami, co postrzegam jako proces będący wypadkową uwarunkowań środowiska zewnętrznego, rozszerzenia terytorium Unii oraz zmianą kompetencji poszczególnych poszczególnych poziomów decyzyjnych w wyniku ustanawiania kolejnych Traktatów. W efekcie unijny reżim graniczny determinują założenia polityki regionalnej, wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych oraz polityki sąsiedztwa i procesu rozszerzania. W rozumieniu węższym, przyjętym w niektórych publikacjach ujętych w prezentowanym osiągnięciu naukowym analizę zawężam do aspektów związanych przeważnie z unijnymi działaniami ukierunkowanymi na procedury i zasady realizacji kontroli granicznych.

Tak ujęta polityka kontroli granic wykazuje silne konotacje z pojęciem mobilności międzynarodowej, którą definiuję jako przepływ osób przez granice państwowe. Odwołując się do dorobku badaczy takich jak Gallya Lahav i Magdalena Lesińska odróżniam prawo do mobilności, rozumiane jako możliwość legalnego przemieszczania się i przekraczania granic od prawa do pobytu. Powyższy podział wiąże się z rozróżnieniem między statusem odwiedzającego a imigranta – pierwszy dotyczy głównie mobilności krótkoterminowej, natomiast drugi długoterminowej i związany jest z prawem pobytu w państwie przyjmującym. W globalizującym się świecie możliwość przemieszczania się urasta do rangi jednej z podstawowych swobód, pełniącej funkcję komplementarną względem pozostałych praw jednostki. O ile prawo pobytu jest przedmiotem studiów migracyjnych, relatywnie niewielka liczba publikacji dedykowana jest stricte problematyce mobilności, w tym kontroli granic.

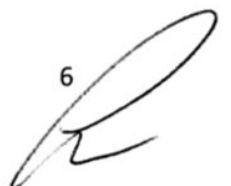
Przestrzenne przemieszczanie się ludzi pomiędzy jednostkami politycznymi (a właściwie państwami) uznałem za koncepcję nadrzędną, jakkolwiek zachodzi wyraźna

współzależność między mobilnością a migracją stałą, czasową i cykliczną, który uwidacznia się wyraźnie poprzez fakt, że migracje na ogół poprzedza pobyt krótkoterminowy, związany z turystyką, studiami lub pracą tymczasową podejmowaną za granicą. Ponadto próby kontrolowania mobilności są przeważnie motywowane obawami przed nadmiernym przedłużaniem wiz i nielegalną imigracją. Tym samym segmentacja i nierównomiernie rozłożona, globalna dystrybucja prawa do przemieszczania się, a w szczególności polityka wizowa stały się ważnym elementem moich analiz. W ścisłym związku z powyższymi kwestiami pozostaje również bezpieczeństwo państwa w wymiarze tak wewnętrznym jak i zewnętrznym oraz inkorporacja, rozumiana jako wpływ ruchu osobowego przez granice na obywatelstwo, polityczne i wyborcze zachowania oraz wspólnotę polityczną jako taką. Jako jeden z ważniejszych czynników wpływających na bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe kontrola mobilności jako przedmiot badań jest bezpośrednio związana ze zjawiskiem globalizacji. Proces intensyfikacji przepływów ludzkich jest nie tylko konsekwencją ale i jednym ze źródeł i nośników globalnych przemian. W rezultacie wpływ globalizacji - w tym przepływu osób przez granice - na państwo narodowe stanowi istotną komponentę prowadzonych badań.

Na gruncie nauki europejskiej problematykę kontroli mobilności stosunkowo najczęściej klasyfikuje się jako składową badań nad migracjami (*migration studies*), stanowiących obszar tematyczny wymagający podejścia interdyscyplinarnego. Intensyfikacja przepływów osobowych, przybierająca zasięg i wpływ globalny znalazła się w obszarze zainteresowań badaczy reprezentujących wiele dyscyplin, w tym politologię. Ta ostatnia czerpie z kolei z wielu nauk pokrewnych, w szczególności socjologii, ekonomii, historii, prawa i psychologii społecznej. Nauka o polityce jako dyscyplina jest definiowana głównymi problemami badawczymi. Szczególnie ważnym zadaniem było zatem usytuowanie wskazanej wyżej problematyki w przestrzeni teorii politologii, co pozwoliło na prowadzenie badań nad selektywnością kontroli granic w Unii Europejskiej w oparciu o przyjętą podstawę teoretyczną.

Złożony charakter i zakres prowadzonych badań spowodował konieczność odwołania się do różnych paradygmatów teoretycznych, jednak podstawowym, zastosowanym przeze mnie podejściem był neorealizm. Granice są bowiem nadal konstytutywnym elementem nowoczesnej państwowości - we współczesnym świecie nie funkcjonują bowiem państwa, których terytorium nie wytyczałyby i nie definiowałyby linie graniczne, wyznaczające zakres jurysdykcji sądowniczej, policyjnej, władzy administracyjnej, reżimów podatkowych, systemów zabezpieczeń społecznych czy systemów edukacji. Tym samym kontrola i ochrona granicy państwowej pozostaje istotnym narzędziem zapewnienia spójności i integralności

terytorialnej, społecznej, ekonomicznej oraz nieodłącznym elementem polityki bezpieczeństwa państwa. Każde państwo posiada suwerenne prawo określania zasad przekraczania jego granic, pobytu na jego terytorium, sposobów dokonywania kontroli oraz warunków odmowy wjazdu lub wydalania. Nie zmienia tego proces ciągłej harmonizacji i koordynacji w wymiarze prawnym, instytucjonalnym oraz operacyjnym, którego efektem jest wielopoziomowy system zarządzania granicami UE – państwa członkowskie uosabiają bowiem nadal oddzielne (narodowe) systemy kontroli i to one odpowiadają za bezpieczeństwo i ochronę granic zewnętrznych.

Prezentowany przedmiot badań sytuuje się w obszarze nauk politycznych, których studia na temat kontroli granic prowadzone są przez pryzmat takich pojęć jak suwerenność, terytorium, bezpieczeństwo, władza i polityka, kluczowych dla tej dyscypliny naukowej. Pojęcia te nie tylko się nie zdewaluowały, lecz są stale obecne i często wykorzystywane w debacie politycznej we wszystkich krajach (w szczególności państwach członkowskich Unii) wobec czego realizm nadal pozostaje użytecznym instrumentem w procesie wyjaśniania i rozumienia świata. Badane przez politologów procesy powstawania, ewoluowania i granic, zwłaszcza między-państwowych, stanowiły przede wszystkim element analizy narodowych, międzynarodowych, a ostatnio także transnarodowych i ponadnarodowych dynamizmów dotyczących terytorium w relacji do suwerenności jako atrybutu władzy oraz tożsamości jako efektu polityki. Na gruncie politologii granice są zarówno instytucjami (strukturami), wyznaczającymi zakres suwerenności państwowej i praw obywatelskich, jak i wieloznaczeniowymi procesami, odnoszącymi się m.in do instrumentów polityki państwowej. Są one nośnikiem nie tylko interesów państwowych, ale także probierzem realnej kontroli politycznej państw nad granicami, osłabianej, dzielonej lub łączonej z innymi podmiotami, w szczególności władzą lokalną, regionalną bądź ponadnarodową.

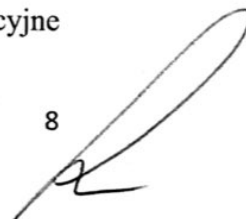
Państwowocentryczną perspektywę neorealistyczną uzupełniłem w znaczącym stopniu o dorobek studiów europejskich, szczególnie w zakresie badań nad europeizacją polityki kontroli granic. Odwołując się do oryginalnej, autorskiej metodologii Joanny Dyduch uznałem, że synteza paradygmatu realistycznego i koncepcji europeizacji znacząco poszerza perspektywę moich badań, pozwalając na najbardziej satysfakcjonującą naukowo eksplanację ich wyników. Stąd też podstawowym, wykorzystanym w ramach przedstawionego osiągnięcia naukowego paradygmatem eksplanacyjnym jest realizm, który uzupełniono europeizacją jako konceptem teoretycznym, który dostarcza abstrakcyjnych generalizacji dotyczących zachowania się państw narodowych w warunkach integracji. Ponadto europeizacja jako agenda badawcza łączy wewnątrzpaństwowe i europejskie procesy decyzyjne, tworzące podstawy

7

unijnej polityki kontroli granic, pozostając użytecznym punktem wyjścia dla lepszego zrozumienia ważnych zmian pojawiających się w polityce państw członkowskich, w szczególności wynikających z ich akcesji do UE. Kwestia mobilności i kontroli granic wiąże się bowiem w istotnym zakresie z dynamicznym rozwojem Unii Europejskiej jako podmiotu politycznego, zaś budowanie zrębów polityki migracyjnej na poziomie ponadnarodowym, harmonizacja rozwiązań prawno-politycznych, europeizacja oraz instytucjonalizacja kontroli granic pozostaje dla mnie inspirującym tematem badań politologicznych. W toku badań uznałem również, że znacznie efektywniejsze jest wykorzystanie i ewentualna metodologiczna adaptacja wypracowanych i sprawdzonych propozycji teoretycznych niż konstruowanie nowej teorii, tym bardziej, że między realizmem a konceptem europeizacji w kwestiach zasadniczych nie występują różnice, które wykluczałyby łączenie obu podejść. Zaproponowany model analizy polityki kontroli granic bazujący na syntezie neorealizmu z europeizacją nie jest jednak tożsamy z podejściem „interparadygmatycznym”, polegającym na łączeniu czy wybieraniu określonych treści w zależności od potrzeb i kontekstu. Kompromis między paradygmatami takimi jak liberalizm i realizm jest niemożliwy z uwagi na odmienny system definicji pojęciowych i operacyjnych, co wyklucza możliwość przeprowadzenia efektywnej analizy materiału badawczego i wyciągnięcie generalnych wniosków. W niewielkim stopniu moje badania inspirował jednak neofunkcjonalizm i konstruktywizm, który jest w ograniczonym stopniu obecny w moich rozważaniach na temat ekonomicznego i symboliczno-kulturowego wymiaru strefy Schengen. Ujęcia te pozwoliły na spojrzenie z innej perspektywy na kwestię korzyści i strat związanych z funkcjonowaniem obszaru bez kontroli granic wewnętrznych w Europie.

Operacjonalizacja zagadnień analizowanych w ramach badań składających się na prezentowane osiągnięcie naukowe wymagała przyjęcia ram definicyjnych dla stosowanych pojęć. Opisywany przedmiot badań posiada szereg tematów wspólnych z tzw. studiami migracyjnymi, skoncentrowanych wokół takich pojęć, jak kontrola, do której zaliczają się przede wszystkim reguły wjazdu i pobytu ustalone przez państwa narodowe, ochrona granic i nadzorowanie międzynarodowych przepływów migracyjnych. Zdaję sobie sprawę, że problematyka regulacji napływu cudzoziemców i związanego z tym reżimu kontroli i zarządzania granicami najczęściej umiejscawiana jest w szerokim spektrum polityki migracyjnej. Niemniej w swoich publikacjach stoję na stanowisku, że polityka kontroli przepływów osobowych przez granice wyraża się głównie w działaniach mających na celu regulację wjazdu i ewentualnie krótkoterminowego pobytu w państwie przyjmującym, natomiast polityka migracyjna ukierunkowana jest przede wszystkim na działania integracyjne

skierowane do cudzoziemców przebywających już na terytorium tego państwa. Rozwój europejskiego reżimu migracyjnego, którego filarem jest dorobek prawny Unii Europejskiej a w szczególności *acquis* Schengen jest unikalnym, bezprecedensowym zjawiskiem geopolitycznym. Podejmowane w ramach unijnego działania ukierunkowane na zarządzanie przepływami ludzkimi wewnątrz terytorium i napływami spoza jego granic stały się tym samym naturalnym tematem analizy w ramach moich badań.

Celem prowadzonych badań, których rezultaty znalazły swoje odzwierciedlenie w publikacjach składających się na główne osiągnięcie naukowe była eksplanacja i eksploracja głównych trendów kontroli granicznego ruchu osobowego, selektywnie programowanej pod kątem danej kategorii osób korzystających z prawa wjazdu, jako formy reakcji państw na impulsy globalizacyjne i związane z nimi nasilone przepływy migracyjne.

Główną **hipotezą** badawczą zawartą w prezentowanych publikacjach jest przypuszczenie (czyli propozycja twierdzenia naukowego), że praktykowane współcześnie reżimy graniczne są nie tyle bardziej restrykcyjne, co bardziej selektywne. Działania państw w tym wymiarze nie są ukierunkowane na kontrolę ogółu korzystających z prawa wjazdu lecz profilowanych, konkretnie określonych kategorii osób. W wymiarze instytucjonalno-prawnym przekłada się to na globalną dywersyfikację prawa poszczególnych jednostek do przemieszczania się i podział migrantów na pożądaných i niepożądaných, zaś na poziomie technicznym na osoby stanowiące lub niestanowiące zagrożenia.

W toku analizy zostały także zweryfikowane **hipotezy szczegółowe**. Pierwsza z nich stanowi, że systemy zarządzania granicami państw w realiach zglobalizowanego świata muszą sprostać dwóm, w istocie wzajemnie sprzecznym wymogom: winny one umożliwiać szybkie przekraczanie granic przy jednoczesnym utrzymaniu skutecznej ich kontroli i ograniczeniu napływu niepożądaných podróźnych. W rezultacie ani „otwartość” ani „zamknięcie” nie nabierają rangi „strategii totalnej”, determinującej ostateczny, sztywny charakter granic, tym bardziej, że ich kontrola funkcjonuje w odmienny sposób względem różnych kategorii podróźnych, zwłaszcza w odniesieniu do posiadanego przez nich obywatelstwa i części świata, z jakiej pochodzą. Druga hipoteza szczegółowa zakłada, że obecna dynamika i złożoność charakteru oraz instrumentów kontroli granicznych realizowanych przez państwa i w pewnym zakresie struktury ponadnarodowe wynikają przede wszystkim z szeregu procesualnie rozumianých, oddziałujących równolegle czynników. Uwarunkowania te sprowadzają się do intensyfikacji przepływów migracyjnych (będących w pewnym zakresie konsekwencją przyspieszenia procesów globalizacyjnych i z reakcji państw, na te procesy); rozwoju procesów integracji regionalnej, (szczególnie w ramach UE) oraz wzrostu zagrożeń dla

bezpieczeństwa wewnętrznego państw. Konsekwencją jest odterytorialnienie, cyfryzacja, sekurytyzacja i prywatyzacja współczesnych reżimów granicznych, w szczególności polityk wizowych.

Konsekwencją wyboru problemu badawczego realizowanego w prezentowanym dorobku oraz wytyczonego celu była konieczność uzyskania odpowiedzi na następujące **pytania badawcze**:

- 1) W jaki sposób procesy globalizacyjne i związane z nimi nasilenie przepływów migracyjnych wpływają na realizowaną przez państwa politykę kontroli granic?
- 2) Jakie są główne uwarunkowania procesu instytucjonalizacji polityki kontroli i zarządzania granicami Unii Europejskiej?
- 3) Jak przebiega proces europeizacji w zakresie kontroli granicznej i jakie są jego determinanty?
- 4) Jakie są aktualne trendy w polityce kontroli i ochrony granic we współczesnym świecie?
- 5) Jaką funkcję w systemie zarządzania granicami, w szczególności na poziomie Unii Europejskiej pełni polityka wizowa?
- 6) Jakie są zasadnicze kryteria selekcji osób przekraczających granice?
- 7) Jak prezentuje się globalna dystrybucja prawa do przemieszczania się i jaka jest jego zależność względem posiadanego obywatelstwa?
- 8) Jakie są korzyści i koszty funkcjonowania strefy Schengen jako obszaru pozbawionego kontroli na granicach wewnętrznych?
- 9) Jak Schengen reaguje na czynniki zewnętrzne, w szczególności presję migracyjną?

Wielu autorów, takich jak James F. Hollifield, Ewa Morawska i Michael Bommes postuluje rozwój interdyscyplinarności w nauce, co w szczególności należy odnieść do badań nad przepływami ludzkimi, charakteryzującymi się znaczną dynamiką i złożonością. Podejście zawężone do jednej dyscypliny naukowej nie pozwala na pełne i przekonujące wyjaśnienie specyfiki takich procesów jak przepływ osób przez granice państwowe. Stąd też w artykułach i rozdziałach składających się na moje osiągnięcie naukowe zastosowałem podejście **interdyscyplinarne**, wykorzystując dorobek różnych nauk społecznych.

Specyfika podjętej problematyki implikowała dobór **metod badawczych**, pośród których kluczowe znaczenie przypisałem tym właściwym dla nauki o polityce, przy znaczącym uwzględnieniu dorobku nauk prawnych. Szczególne znaczenie miały dla mnie badania nad integracją w ramach studiów europejskich (europeistyki) – dynamiczny rozwój tej dyscypliny naukowej w znaczącym stopniu ukształtował podejście teoretyczne przyjęte w pracach

składających się na prezentowane osiągnięcie naukowe. W badaniach skorzystałem głównie z metody prawno-dogmatycznej (analiza tekstów prawnych), analizy systemowej i instytucjonalnej (analiza systemu politycznego i instytucji), metody komparatystycznej (porównawczej) i analizy dyskursu (analiza przekazów o życiu politycznym, debat parlamentarnych, prasy i mediów), przy wykorzystaniu stosownych technik badawczych. W niezbędnym zakresie odwołałem się ponadto do metody historycznej.

Priorytet nadałem badaniom prowadzonym w oparciu o metodę analizy dokumentów (tekstów prawnych) odnoszących się do podejmowanych decyzji politycznych. Istotnym materiałem analitycznym stały w tym zakresie źródła oparte na aktach prawa pierwotnego i pochodnego Unii Europejskiej wraz z odnoszącym się do kwestii przepływów osobowych, dynamicznie rozwijającym się orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości UE. W badaniach uwzględniłem też – w sposób selektywny i krytyczny – szereg związanych z osiągnięciem naukowym dokumentów Unii o charakterze politycznym i administracyjnym, obejmujący przeważnie strategie, wytyczne, komunikaty, plany, rezolucje, deklaracje i sprawozdania. W niezbędnym zakresie odwołałem się również do odpowiednich aktów prawa międzynarodowego i krajowego, zarówno państw członkowskich Unii Europejskiej, w szczególności Polski, jak i krajów trzecich, skupiając się na Izraelu, Autonomii Palestyńskiej, Turcji i Stanach Zjednoczonych. Analiza dokumentów pozwoliła na opisanie i wyjaśnienie niezwykle ważnego z mojego punktu widzenia, normatywnego wymiaru procesów europeizacji, ekstraterytorializacji i prywatyzacji kontroli i zarządzania granicami a także globalnej dywersyfikacji prawa do przemieszczania się.

Za konieczne uznałem również zastosowanie analizy instytucjonalnej w odniesieniu do uwarunkowań, inicjatyw i działań politycznych oraz procesów decyzyjnych zachodzących w sferze kontroli mobilności zarówno w Unii Europejskiej jak i państwach nieczłonkowskich. Przez pryzmat zmian instytucjonalno-prawnych analizowałem m.in. transformację systemu zarządzania granicami w odniesieniu do Unii Europejskiej i jej państw członkowskich, (zwłaszcza tych o charakterze adaptacyjnym zachodzących w Polsce) a także wybranych państw trzecich. Metoda instytucjonalna dała podstawę do rozważań na temat strukturalno-systemowych uwarunkowań członkostwa Polski w strefie Schengen z uwzględnieniem mechanizmów oraz instrumentów wpływających na rozwój unijnej i polskiej polityki wizowej. Dzięki powyższej metodzie zbadałem też ewolucyjny proces kształtowania się unijnego systemu prawnego w zakresie, w jakim miał on wpływ na politykę zarządzania granicami Unii Europejskiej, jej państw członkowskich oraz krajów trzecich z uwzględnieniem zmian w strukturach wewnątrz krajowych oraz ich relacji z instytucjami UE. Uwzględnienie specyfiki

ponadnarodowego wymiaru instytucjonalno-prawnego pozwoliło na pogłębione spojrzenie na dynamikę stosunków między wymienionymi aktorami przy podkreśleniu znaczenia rozwiązań instytucjonalno-prawnych w zakresie kontroli mobilności, działających na poziomie UE-państwa członkowskie oraz UE-państwa trzecie.

Selektywny i uzupełniający (choć istotny) charakter miało użycie pozostałych metod badawczych. Zastosowanie metody systemowej pozwoliło na ukazanie dynamiki oraz determinantów zmian procesu kształtującego opisywane zjawiska, w tym roli i zaangażowania poszczególnych aktorów (takich jak państwa i instytucje UE). Poza wyjaśnieniem mechanizmu pozycjonowania poszczególnych aktorów systemu wobec siebie powyższa metoda była przydatna przy próbie określania wpływu otoczenia oraz procesów zachodzących w otoczeniu na badany system (w szczególności europejski subsystem kontroli i zarządzania granicami) jako całość oraz jego poszczególne elementy. Okazała się ona szczególnie użyteczna w procesie badania reakcji Unii Europejskiej i jej państw członkowskich na intensyfikację przepływów migracyjnych oraz jej wpływu na zmiany unijnego systemu kontroli zarządzania granicami, ze szczególnym uwzględnieniem strefy Schengen.

Prezentując ewolucyjny proces kształtowania się polityki kontroli granic wykorzystałem też metodę analizy historycznej. Umożliwiła ona identyfikację uwarunkowań i przyczyn wpływających na współczesne mechanizmy i instrumenty kontroli przepływów ludzkich oraz umieszczenie analizowanych zjawisk w szerszej perspektywie historycznej. Metoda historyczna okazała się użyteczna w procesie analizy uwarunkowań ewolucyjnego procesu polityki kontroli granic, będącego m.in. następstwem działań ukierunkowanych na uczestnictwo w europejskim projekcie integracyjnym. Badania historyczne pozwoliły ponadto na pełniejsze i bardziej precyzyjne ujęcie procesów europeizacji, supranacjonalizacji i ekstraterytorializacji jako fenomenu związanego z integracją europejską w odniesieniu do analizowanej polityki kontroli przepływów osobowych, z uwzględnieniem jej najważniejszych instrumentów i mechanizmów.

Komplementarną wobec analizy historycznej była zastosowana w wybranych publikacjach metoda decyzyjna. Analizie podlegały tutaj wewnętrzne a przede wszystkim przebiegające na poziomie europejskim procesy decyzyjne związane z granicznym ruchem osobowym. Metodę decyzyjną wykorzystałem do zbadania sposobu kształtowania się relacji między państwami a Unią Europejską (i jej instytucjami) oraz w kontekście konceptualizacji i operacjonalizacji unijnej polityki selektywnej kontroli mobilności. Jako pomocniczą wykorzystałem również metodę komparatystyczną. Każda konceptualizacja wymaga porównania pewnej rzeczywistości, do której odnosimy pojęcia, z jakąś inną rzeczywistością,

dlatego powyższa metoda była szczególnie przydatna dla porównania rozwiązań stosowanych w unijnym i amerykańskim systemie zarządzania granicami. Zastosowałem ją ponadto celem uwypuklenia różnic w polityce wizowej i paszportowej wybranych państw, implikujących zróżnicowany poziom swobody przemieszczania się, ze szczególnym uwzględnieniem Turcji, Izraela i Autonomii Palestyńskiej.

Struktura i konstrukcja badań

Punktem wyjścia do rozważań stanowiących przedmiot badań jest współczesna funkcja granic i kontroli mobilności względem suwerenności państw w zglobalizowanym świecie. Zdefiniowanie tej relacji było celem artykułu pt. *Kontrola mobilności a suwerenność terytorialna państw*. Wskazuję w nim, że granice są zasadniczym elementem konstytuującym nowoczesną państwowość a ich kontrola i ochrona atrybutem państwa jako odrębnej i niezależnej jednostki geopolitycznej, która ponosi wyłączną odpowiedzialność za to, co dzieje się na jej terytorium. Z istoty suwerenności wynika, że (jeśli umowy międzynarodowe nie stanowią inaczej) państwo samo reguluje ruch osobowy przez swoją granicę - nie ma bowiem normy prawa międzynarodowego, która nakazywałaby wpuszczać cudzoziemców na terytorium państwa. Kontrola graniczna jest przy tym symboliczną demonstracją władzy państwa i jego suwerenności, zakładającą *ipso facto* potencjalną możliwość zamknięcia granic państwowych oraz ścisłej regulacji wjazdów i kontroli przepływów osobowych włącznie z pozbawieniem prawa wjazdu określonych kategorii obcokrajowców. W artykule przyjęto perspektywę realistyczną, zgodnie z którą państwa są podstawowymi uczestnikami życia międzynarodowego a zarazem podmiotami zorganizowanymi terytorialnie, które wyznaczają linię demarkacyjną między tym, co „wewnętrzne” a tym co „międzynarodowe”. W publikacji podkreślam, że rosnąca stale współzależność państw w dobie globalizacji i postindustrializacji nie jest równoznaczna z zanikiem suwerenności, jedynie wykonywanie funkcji państwowych w zakresie kontroli mobilności staje się coraz bardziej złożone. Uznaję, że ograniczona suwerenność będąca konsekwencją supranacjonalizacji w kontekście państw członkowskich UE oznacza, że należy ją widzieć obecnie jako rozdzieloną między różne podmioty. Państwa pozostają suwerenne, chociaż władza i związana z nią kontrola przekraczania granic ulokowane są na wielu poziomach: ponadnarodowym, narodowym i regionalnym. Pomimo liberalizacji przepływów transgranicznych, państwa dążą do zachowania prerogatyw w zakresie kontroli granicznej, będącej domeną suwerennej władzy. W artykule dokonuję pogrupowania i wstępnej analizy form reakcji państw na impulsy globalizacyjne i związaną z nimi intensyfikację przepływów ludzkich. Zaliczam do nich internacjonalizację, ekstaraterytorializację, selektywną

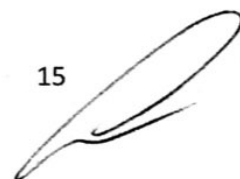
restrykcyjność, prywatyzacja i outsourcing mechanizmów kontroli granicznej. Procesy te uznają za przejaw dążenia do zachowania państwowego monopolu w kwestii decydowania o wjeździe na własne terytorium.

Analizę sklasyfikowanych uprzednio form reakcji państw na wzmożoną mobilność związaną z przyspieszeniem procesów globalizacyjnych rozwijam w kluczowej dla prowadzonych badań publikacji pt. ***Polityka wizowa UE jako metoda kontroli przekraczania granic***. Zasadnicze trendy związane z ewolucją kontroli granicznych rozpatruję na przykładzie polityki wizowej Unii Europejskiej jako instrumentu kontroli granicznej. Wspólną politykę wizową uznaję za istotny czynnik kształtujący przepływ osób w ramach strefy Schengen, pozostający w ścisłym związku z polityką zagraniczną i imigracyjną UE. Wykazuje ona przy tym szereg cech typowych dla współczesnych reżimów granicznych, ukierunkowanych na ekstraterytorializację. Rozwijając koncepcję zdalnego zarządzania (*remote control*) ruchem osobowym Aristide Zolberg i Virginie Guiraudon wskazują, że udzielanie krótkoterminowych pozwoleń na wjazd funkcjonuje w zupełnym oderwaniu od terytoriów państw członkowskich, umożliwiając kontrolę przepływów ludzkich w oddaleniu od granic Unii i skuteczne ograniczenie napływu obywateli państw trzecich. W artykule scharakteryzowałem podstawy normatywne i działanie najważniejszych instrumentów polityki wizowej UE, na którą składa się wspólny kodeks wizowy, jednolity wzór wize Schengen, system informacji wizowej (VIS) lista państw trzecich wymieniająca państwa, których obywatele są zwolnieni z obowiązku wizowego oraz lista państw, których obywatele muszą posiadać wizę podczas przekraczania granic zewnętrznych a także mechanizm wzajemności. Jako pierwsze ogniwo zintegrowanego systemu zarządzania granicami UE, wspólna polityka wizowa oparta jest na *pre-screeningu* podróżnych, dokonywanym za pośrednictwem położonych w państwach trzecich konsulatów. Państwa członkowskie Unii zarządzając mobilnością na odległość bronią dostępu do swojego terytorium, niemniej scedowanie odpowiedzialności za kontrolę prawa wjazdu na przewoźników i podmioty komercyjne w ramach outsourcingu prowadzi do prywatyzacji usług wizowych i postępującej ekstraterytorializacji kontroli granicznej. Sprzyja temu również budowa systemów rejestracji danych dotyczących wjazdu i wyjazdu obywateli państw trzecich, przekraczających granice zewnętrzne państw członkowskich Unii, bazujących na zautomatyzowanym profilowaniu jednostek pod kątem zagrożeń bezpieczeństwa wewnętrznego. Systemy zarządzania granicami państw w realiach zglobalizowanego świata muszą sprostać dwóm, w istocie wzajemnie sprzecznym wymogom: umożliwić szybkie przekraczanie granic przy jednoczesnym utrzymaniu skutecznej ich kontroli i ograniczeniu napływu niepożądanych podróżnych. Tę ostatnią funkcję zapewnia profilowanie i selekcja

jednostek aplikujących o zezwolenie na wjazd do strefy Schengen. Determinowane tendencjami sekurytyzacyjnymi wizy krótkoterminowe przyczyniają się do światowej dywersyfikacji prawa przemieszczania się, ograniczając wszakże ekonomiczne korzyści państw członkowskich płynące z nasilających się w skali globalnej przepływów migracyjnych.

Uzupełnieniem tych rozważań, ze szczególnym akcentem na odterytorialnienie kontroli granic był artykuł pt. **Wizy humanitarne jako instrument ekstraterytorialnej kontroli przepływów migracyjnych**. Podkreśliłem w nim restrykcyjny charakter reżimów wizowych, który w połączeniu z postępującym procesem ekstraterytorializacji kontroli ruchu osobowego, (typowym dla systemu zarządzania granicami zewnętrznymi UE) nierzadko udaremnia wjazd na terytorium państw członkowskich osobom, wobec których zachodzą podstawy do ubiegania się o ochronę międzynarodową. Podważa tym samym zdolność państw członkowskich do realizacji zobowiązań w zakresie ochrony uchodźców i osłabia efektywność unijnych regulacji w dziedzinie prawa azylowego. Celem publikacji była odpowiedź na pytanie, czy w ramach obowiązującego porządku prawnego Unii państwa członkowskie mogą wydawać wizy humanitarne. Badałem również, w jakim stopniu ten instrument ekstraterytorialnej kontroli przepływów migracyjnych może przyczynić się do złagodzenia kryzysu migracyjnego w UE poprzez stworzenie alternatywy dla nieregularnego przekraczania granicy zewnętrznej w postaci zagwarantowania bezpiecznego i legalnego prawa wjazdu na terytorium UE. W artykule analizuję koncepcję, wymiar normatywny i potencjalne korzyści wynikające ze stosowania wiz humanitarnych oraz praktykę wybranych państw w tym zakresie. Dowodzę, że analizowany typ wizy stanowi użyteczny, choć w niewielkim stopniu wykorzystywany instrument o charakterze uzupełniającym względem procedur chronionego wjazdu oraz wspólnego systemu azylowego, co jest kolejnym przejawem „wypychania” kontroli granicznych możliwie daleko od terytorium państw. Stanowisko, za którym się opowiadam, to potrzeba wydawania wiz humanitarnych, eliminująca niektóre słabości unijnego reżimu azylowego i pozwalająca obywatelom państw trzecich aplikować o pozwolenie na wjazd w państwie pochodzenia ze względów humanitarnych lub z uwagi na zobowiązania międzynarodowe.

Komplementarny charakter wobec badań nad procesem ekstraterytorializacji reżimu granicznego miał artykuł poświęcony prywatyzacji i outsourcingowi kontroli przepływów osobowych pt. *The carriers liability in the European Union in the era of migration and refugee crisis*. W tej bazującej na typowym dla studiów europejskich interdyscyplinarnym podejściu podjąłem próbę oceny polityki sankcji nakładanych na przewoźników w kontekście nasilonych przepływów migracyjnych i uchodźczych w Europie. Przyjąłem założenie, że w XXI wieku reżim graniczny funkcjonuje w oderwaniu od obszaru podlegającego władzy

państwowej, gdyż umożliwia kontrolę ruchu osobowego w oddaleniu od jego granic, pozwalając na ograniczenie napływu imigrantów, osób ubiegających się o azyl oraz osób niepożądanych. Funkcjonuje on jako zdalne narzędzie kontroli przepływów migracyjnych pozwalające państwu na scedowanie odpowiedzialności na inne podmioty. W rezultacie pod naciskiem władz krajowych w ramach transportu lotniczego i morskiego przewoźnicy przejęli obowiązki w zakresie kontroli wizowej i paszportowej podróżnych. W artykule analizuję rozwój koncepcji odpowiedzialności przewoźników celem nakreślenia uwarunkowań procesu prywatyzacji i outsourcingu kontroli migracyjnej na poziomie UE i jej państw członkowskich. Istotną część publikacji stanowią również studia nad obowiązującymi regulacjami prawa unijnego i międzynarodowego oraz kontekstem politycznym implementowanych mechanizmów sankcyjnych. Wskazuję ponadto na komplementarny charakter tych regulacji względem innych środków kontroli granic UE, w szczególności polityki wizowej. Nasilająca się tendencja do elektronizacji i *outsourcingu* usług wizowych poprzez dopuszczalność przedłożenia wniosku wizowego przez zaakredytowane podmioty komercyjne, wraz z wymuszeniem na przewoźnikach (pod groźbą sankcji) przejęcia odpowiedzialności za wstępną weryfikację pozwoleń na wjazd doprowadziła w efekcie do prywatyzacji wstępnych faz kontroli granicznej. Uzupełniając systemy wizowe, środki te są emanacją suwerennej władzy państw, rozciągającej się poza podlegającym im terytorium i pozwalającej na pozbawienie prawa wjazdu określonych kategorii obcokrajowców.

Zaznaczony w poprzednich publikacjach trend ku cyfryzacji (elektronizacji) i sekurytyzacji procedur kontroli granicznej został rozwinięty w publikacji zatytułowanej *Autonomia jednostki w kontekście rozwoju technologii biometrycznej w UE*. W publikacji analizuję szeroko rozumianą relację między wolnością a bezpieczeństwem w kontekście rozwijających się dynamicznie narzędzi biometrycznej autoryzacji. Nawiązując do paradygmatu Europy jako „cyber-twierdzy” kultywującej technologiczny pragmatyzm analizuję relację między bezpieczeństwem a wolnością przy nakreśleniu technicznych aspektów działania najnowszych technologii służących weryfikacji i identyfikacji tożsamości podróżnych. W publikacji charakteryzuję podstawowe zastosowania biometrii w Unii Europejskiej, kładąc nacisk na jej rolę w procesie ochrony unijnych granic, ze szczególnym uwzględnieniem Systemu Informacyjnego Schengen drugiej generacji (SIS II), Systemu Informacji Wizowej (VIS) oraz EURODAC. Akcentuję ponadto znaczący wpływ doświadczeń USA w kwestii wdrażania rozwiązań biometrycznych, rzutujących w znacznym stopniu na praktykę UE, jak również rolę poszczególnych aktorów promujących koncepcję inteligentnych granic, w szczególności Komisji Europejskiej. Problematyka analizowana jest z perspektywy

prawa do prywatności i ochrony praw osobowych przy podkreśleniu, że przyjęte w ramach Unii Europejskiej regulacje stanowią efekt motywowanego procesem sekurytyzacji kompromisu między bezpieczeństwem a wolnością i swobodą przemieszczania się.

Europeizacja reżimu granicznego państw członkowskich Unii Europejskiej była przedmiotem artykułu pt. *Wpływ członkostwa Polski w strefie Schengen na zmiany w jej polityce wizowej*. Podobny tekst opublikowałem również w wersji angielskiej pt. *The evolution of Polish Visa Policy after entering the EU and the Schengen Area*. Jego celem jest charakterystyka procesu europeizacji (supranacjonalizacji) polskiej polityki wizowej ze szczególnym uwzględnieniem zmian w prawie krajowym i uwarunkowań, które wpłynęły na powyższe zmiany. Analizie poddano system i determinanty polskiego systemu wizowego pod kątem jego reakcji na impulsy europeizacyjne w zakresie zasad zarządzania i ochrony granic. Uwzględniłem przy tym tezę, iż w procesie integracji nowych państw czynniki krajowe odgrywają rolę drugorzędą a ich słabość instytucjonalna przekłada się na mniejszy potencjał oddolnej (*bottom-up*) integracji. W publikacji prezentuję proces europeizacji polskiej polityki wizowej (z uwzględnieniem sytuacji przed przystąpieniem do UE i strefy Schengen) oraz główne etapy i formy implementacji dorobku prawnego Schengen w tym zakresie. Eksploruję drogi operacjonalizacji tego wpływu, ze szczególnym uwzględnieniem zasad krajowej polityki wizowej i jej uwarunkowań geopolitycznych. Uwzględniam również analizę wybranych elementów polskiej polityki wizowej w procesie realizacji w strukturze systemu Schengen wraz z omówieniem najważniejszych jej wyzwań w kontekście przewidywanych zmian zachodzących na poziomie Unii. Europeizacja w zakresie udzielania krótkoterminowych zezwoleń na wjazd przebiegała z niewielkim uwzględnieniem polskiej specyfikacji regionalnej, przy czym aktualne problemy polskiej polityki wizowej są pochodną nie tyle członkostwa w Schengen, co uczestnictwa w szerszym projekcie integracyjnym. Szczególne uwarunkowania geopolityczne sprawiają, że jednym z kluczowych wyzwań jest konieczność wypracowania adekwatnych mechanizmów pozwalających na liberalizację reżimu wizowego z krajami Partnerstwa Wschodniego i Rosji. Próby przełamania izolacji względem naturalnych partnerów na wschodzie w ramach Małego Ruchu Granicznego są przejawem procesu europeizacji działającego w wymiarze *bottom-up*, pozostającego jednak w cieniu podstawowego trendu, jakim pozostaje ogólny transfer instytucji, regulacji, norm i wartości z poziomu europejskiego na poziom narodowy.

Problematykę selektywnej kontroli wjazdu obywateli państw trzecich do UE rozpatrywaną pod kątem ich dostępu do unijnego rynku pracy rozwijałem natomiast w

kolejnych dwóch anglojęzycznych publikacjach pt. *The European Union's Blue Card system – legal foundations, principles and controversies* oraz *Access to the EU Labour Market for the Third Country Nationals: The Case of Free Movement of the Workers between Turkey and the EU*. Publikacje te były rezultatem badań prowadzonych w Uniwersytecie Maltańskim (University of Malta) podczas stażu i pobytu badawczego, realizowanego w na podstawie grantu w ramach Projektu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Pierwsza z publikacji poświęcona jest analizie dyrektywy Dyrektywy Rady 2009/50/WE z dnia 25 maja 2009 r. w sprawie warunków wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich w celu podjęcia pracy w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji. Opierając się na krytycznej analizie podstaw prawnych i katalogu uprawnień oferowanych posiadaczom niebieskiej karty definiuję wyzwania związane z jej działaniem i prognozuję ewentualny wpływ opisywanego instrumentu na unijny rynek pracy. Rozważania prowadzone są przede wszystkim pod kątem odpowiedzi na pytanie, czy niebieska karta oferuje możliwości porównywalne do podobnych systemów amerykańskich, kanadyjskich i australijskich i czy jest rozwiązaniem pozwalającym przyciągnąć najzdolniejszych pracowników na rynek pracy UE i przekształcić ją (zgodnie ze strategią lizbońską) w „najbardziej dynamiczną i konkurencyjną na świecie gospodarkę opartą na wiedzy”. W publikacji tej udowadniam tezę, że dyrektywa w sprawie niebieskiej karty stanowi pierwszy instrument harmonizujący w obszarze rekrutacji wysoko wykwalifikowanej kadry w Unii, ale nie uczyni jej głównym graczem w globalnym wyścigu o talent. Kompromisowy charakter dyrektywy odzwierciedla brak woli państw członkowskich odnośnie delegowania decyzji dotyczących rynków pracy na poziom ponadnarodowy, czego przejawem jest *opt-out* niektórych państw Unii względem nowych rozwiązań. Z uwagi na odmienne interesy i uwarunkowania demograficzne państwa przedkładają krajowe systemy imigracyjne nad dodatkowy, unijny kanał umożliwiający rekrutację wykwalifikowanej kadry. Reżim oparty na dyrektywie nie zastępuje wielu różnych krajowych systemów regulujących wjazd i pobyt wykwalifikowanych imigrantów, których równoległe współistnienie podważa efektywność niebieskiej karty i atrakcyjność Unii jako miejsca pracy dla wykwalifikowanych pracowników państw trzecich. Mała przejrzystość przepisów dyrektywy i niewielki – względem amerykańskich wiz pracowniczych – zakres uprawnień oferowany posiadaczom dokumentu skutecznie ogranicza wartość dodaną niebieskiej karty. Jej konstrukcja wzbudza ponadto uzasadnione obawy o drenaż mózgow w państwach rozwijających się.

Kwestię dostępu do unijnego rynku pracy w kontekście selektywnej kontroli wjazdu poruszyłem w drugiej z wymienionych publikacji (*Access to the EU Labour Market for the Third Country Nationals: The Case of Free Movement of the Workers between Turkey and the*

EU) powstałej w ramach współpracy nawiązanej z Dokuz Eylül University w Izmirze. Artykuł prezentuje badania w formie *case study*, w którym analizuję status prawny obywateli tureckich na unijnym rynku pracy, z szerokim uwzględnieniem dokumentów prawa pierwotnego i wtórnego UE a w szczególności orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE. Skupiam się ponadto na charakterystyce zasadniczych barier natury prawnej, jakie napotykać tureccy pracownicy dążący w realizacji swoich uprawnień wynikających z porozumień ankarskich oraz aktów normatywnych Unii. Odwołuję się do metodologii stosowanej przez badaczy takich jak Michael Burrows i Celal Polat, podkreślając hybrydowy status tej kategorii pracowników, posiadających uprzywilejowaną pozycję na tle obywateli innych państw trzecich. W publikacji charakteryzuję prawo pracowników tureckich do swobodnego przemieszczania się na obszarze Unii, ustanowione na drodze porozumień ankarskich i dołączonych do niego protokołów dodatkowych oraz unijnego *acquis*. Wskazuję, że katalog praw przyznanych obywatelom Turcji jest względnie szeroki w porównaniu do pozostałych obywateli państw trzecich, niemniej największym problemem dla tej kategorii osób jest nie tyle realizacja uprawnień pracowniczych, co wjazd na terytorium państw członkowskich UE, który podobnie jak prawo do podjęcia pracy przez cudzoziemców nadal regulowany jest przepisami wewnętrznymi państw członkowskich Unii. W pracy argumentuję, że pomimo hybrydowego statusu Turcy pozostają nadal jedynie uprzywilejowaną kategorią obywateli państw trzecich, których dostęp do unijnego terytorium ograniczają przede wszystkim przepisy tzw. rozporządzenia wizowego UE, ustanawiającego obowiązek posiadania wizy celem wjazdu na terytorium państw członkowskich.

Problematyka ograniczeń wjazdu do Unii Europejskiej stosowanych względem obywateli tureckich w kontekście procesu akcesyjnego i koncepcji „wypychania granic” Unii (*pushing borders out*) stanowiła przedmiot rozważań ujętych w artykule pt. ***Dialog wizowy Unii Europejskiej z Turcją w świetle porozumienia o readmisji z 16 grudnia 2013 r.*** Przedstawiam w nim uwarunkowania i kształt powyższego porozumienia Unii z Republiką Turecką w kontekście aktualnego stanu negocjacji akcesyjnych. Oceniając możliwości implementacji umowy odwołuję się do praktyki UE wskazując, że porozumienia dotyczące ułatwień wizowych zawierane są na ogół równoległe z umowami o readmisji, stanowiąc jeden z kluczowych instrumentów unijnych stosowanych celem ograniczenia niekontrolowanych migracji. Przedstawiłem też argumenty za tezą, że liberalizacja zasad wjazdu w postaci wytyczenia wizowej mapy drogowej stanowiła kartę przetargową i miała na celu zwiększenie bezpieczeństwa wewnętrznego Unii poprzez eksport jej restrykcyjnych standardów normatywnych w zakresie kontroli i ochrony granic. Dialog wizowy z Turcją jako głównym

państwem tranzytu nielegalnych imigrantów uznałem za nowy impuls dla procesu akcesyjnego i umocnienia współpracy ekonomicznej między jego uczestnikami. Niemniej implementacja unijnych standardów ochrony granic będzie wyzwaniem dla jej polityki zagranicznej i gospodarki. Spowoduje bowiem niekorzystną dla Turcji izolację względem krajów, z którymi utrzymuje ona ruch bezwizowy, prowadząc do zaprzepaszczenia dotychczasowej, daleko posuniętej integracji z sąsiadami. Eksternalizacja polityki migracyjnej Unii i przekształcenie jej w fortecę wzmacnia z kolei obawy Turcji przed sprowadzeniem jej do roli państwa buforowego. W publikacji wskazałem też na brak woli politycznej zniesienia obowiązku wizowego względem obywateli tureckich w państwach członkowskich UE, co może ostatecznie doprowadzić do wypowiedzenia przez Turcję umowy readmisyjnej i negatywnie wpłynąć na dalszy przebieg procesu akcesyjnego.

Istotnym zadaniem, stanowiącym ukoronowanie prowadzonych badań nad relacjami na linii Unia Europejska-Turcja było określenie roli tego państwa z perspektywy unijnej polityki ukierunkowanej na selektywną kontrolę przepływów ludzkich. Wnioski z powyższych badań zawarłem w artykule pt. *Rola Turcji w polityce migracyjnej Unii Europejskiej*. W tekście tym analizowałem wymiar prawny, polityczny, ekonomiczny i społeczny tureckiej migracji legalnej i nielegalnej do UE wskazując, że ta ostatnia kształtuje w znaczącym stopniu aktualny stan relacji turecko-unijnych. Wdrożenie ruchu bezwizowego z tym krajem jest silnie uzależnione od ograniczenia przejawów kryzysu migracyjnego w Europie, co nie jest możliwe bez zaangażowania władz tureckich. Czynnikiem utrudniającym dialog jest upolitycznienie kwestii przepływu osób oraz wzajemna nieufność. Realizowana przez Unię strategia "outsourcingu odpowiedzialności" w postaci przerzucania obowiązków w zakresie zarządzania i kontroli granic na państwa trzecie zawiodła, gdyż umowy zawierane przez UE z tymi państwami nie gwarantowały im korzyści motywujących w wystarczającym stopniu do efektywnego zabezpieczenia granic zewnętrznych Unii. Podkreślam, że porozumienia te nastawione były głównie na ochronę wewnętrznych interesów Unii w zamian za relatywnie niewielkie korzyści oferowane państwom trzecim i nie przewidywały skutecznych mechanizmów zabezpieczających przed gwałtownym napływem imigrantów. W tekście prezentuję umiarkowanie krytyczne stanowisko wobec porozumienia na linii Bruksela-Ankara, oceniając, że daje ono szansę na opanowanie kryzysu migracyjnego w perspektywie krótkoterminowej, pomimo niezgodności z prawem międzynarodowym i wątpliwościami natury etycznej. Ceną, poza finansowym obciążeniem państw członkowskich będą natomiast liczne koncesje na rzecz Turcji, prowadzące m.in. do ustanowienia ruchu bezwizowego z tym państwem i ustępstwa w ramach negocjacji akcesyjnych.

Opublikowanie wyżej omówionych artykułów składających się na prezentowane osiągnięcie naukowe nie byłoby możliwe bez wcześniejszych, gruntownych studiów nad szeroko rozumianymi relacjami między Unią Europejską a Republiką Turecką. Kwestie europejskości tego kraju, konsekwencji jego ewentualnego przystąpienia do UE oraz samo stanowisko władz tureckich wobec uczestnictwa w europejskim projekcie integracyjnym warunkuje w zasadniczym stopniu przebieg dialogu wizowego i obowiązujące regulacje w zakresie przepływu osób, stanowiące zasadniczy przedmiot moich badań. Powyższe determinanty europeizacji *ad-extra* (działającej w odniesieniu do granicznego ruchu osobowego między Turcją a Unią Europejską) a zarazem czynniki kształtujące proces ekstraterytorializacji i sekurytyzacji unijnej strategii zarządzania granicami zewnętrznymi stały się przedmiotem analizy ujętej w trzech publikacjach, tj. w dwóch artykułach pt. **„Europejskość” jako jeden z determinantów członkostwa Turcji w Unii Europejskiej i Implikacje członkostwa Turcji w Unii Europejskiej** oraz w rozdziale monografii poświęconej doktrynom integracyjnym państw europejskich pt. **Turcja**. W publikacjach tych stoję na stanowisku, że problem zdefiniowania granic integracji oraz Unii Europejskiej pozostaje nierozstrzygnięty, co rzutuje na możliwość definitywnego zaliczenia Turcji w poczet krajów „wystarczająco europejskich”. Za błędną uznaję perspektywę nakreśloną przez szkołę geostrategiczną, przewidującą szybką i nieuchronną akcesję Turcji do UE, wskazując znaczenie czynników natury geograficznej, cywilizacyjno-historycznej i obyczajowej, które społeczeństwa europejskie przedkładają nad prosty rachunek korzyści strategicznych. Odrzucenie mieszanego, azjatycko-europejskiego dziedzictwa cywilizacji muzułmańskiej Turcji przez państwa członkowskie, brak konsensusu w kwestii ostatecznej wizji UE oraz niewzruszalnego kanonu wspólnych wartości znacznie komplikuje proces akcesji tego państwa i zdefiniowanie jego roli jako strażnika zewnętrznych granic Unii. Nieuchwytnie granice tej ostatniej, dookreślone jedynie w ramach praktyki akcesyjnej stanowią też wyzwanie na drodze integracji Turcji z państwami UE. W wymienionych publikacjach charakteryzuję problemy na tle prognozowania zdolności absorpcyjnych Unii w kontekście ewentualnego członkostwa Turcji, podkreślając potencjał terytorialny, demograficzny, gospodarczy, polityczny i społeczny tej ostatniej. Krytycznie oceniam też zdolność Republiki Tureckiej do spełnienia kryteriów kopenhaskich oraz oczekiwań Europy, postrzegających ten kraj w kategoriach „mostu” między Wschodem a Zachodem. Podjąłem też próbę weryfikacji, na ile turecka tożsamość kulturowa, historyczna i religijna jest do pogodzenia z tożsamością europejską.

Istotną wartość poznawczą miały ponadto moje studia nad turecką doktryną integracyjną. W rozdziale publikacji wydanej przez Wydawnictwo Sejmowe (pt. *Turcja*)

dokonałem analizy ewolucji tej doktryny, wskazałem podmioty ją kreujące, najważniejsze jej determinanty (uwarunkowania geopolityczne, ekonomiczne, dynamikę systemu politycznego) oraz główne składowe. Podkreśliłem też różnice w podejściu do integracji z Unią Europejską, dzielące najważniejsze ugrupowania tureckiej sceny politycznej. Konkluduję, że doktryna integracyjna Turcji nie osiągnęła skryształizowanej postaci – jest niespójna i zogniskowana głównie wokół terminu i potencjalnych skutków przystąpienia Turcji do Unii Europejskiej. Towarzyszy temu instrumentalne podejście elit tureckich do kwestii akcesyjnych i brak głębszej refleksji na temat istoty integracji europejskiej. Niestabilny system polityczny, rosnący eurosceptycyzm Ankary, odwołania władz do ideologii nowotureckiej (neoosmańskiej), wizja Turcji jako mocarstwa regionalnego, wreszcie prowadzenie wielowektorowej polityki zagranicznej i ograniczanie swobód obywatelskich utrudniają zacieśnienie współpracy z Unią Europejską. Problemy te pogłębiają niejednoznaczne działania Turcji w zakresie zarządzania kryzysem migracyjnym i problemy z realizacją zawartych z Unią porozumień o readmisji i ewentualnych ułatwieniach wizowych. Problematyka poruszona w ostatnich trzech publikacjach miała kluczowe znaczenie dla badań składających się na prezentowane osiągnięcie naukowe, w szczególności związanych z uwarunkowaniami eksportu unijnych standardów normatywnych w zakresie kontroli granic oraz europeizacją.

Rozwinięciem badań nad problematyką wizowo-paszportową, postrzeganą jako centralny instrument zarządzania i kontroli przepływów osobowych był artykuł pt. *The Diversity of Citizenship of Palestinians and its Impact on their Mobility: Passport and Visa Issues*. Publikacja zawiera analizę postępującego w skali globalnej procesu dywersyfikacji prawa do przemieszczania się, przy założeniu, że kryterium przynależności do kategorii osób korzystających z pełnej lub ograniczonej wolności przemieszczania się jest posiadany paszport. Badając uprawnienia wynikające z legitymowania się przez Palestyńczyków paszportem danego kraju dowodzę, że kształtują się one niejednolicie, przesądzając o statusie właściciela w ramach globalnego systemu mobilności. Jako główny wyznacznik posiadanego obywatelstwa dokument ten przesądza o przynależności bądź do elity dysponującej możliwością nieskrępowanego wjazdu do większości krajów bądź do pozbawionej tego przywileju, przytłaczającej większości światowej populacji narażonej na wizowe restrykcje. Przyjmując za podstawę badań mierzalność tzw. *power of passport*, podjąłem próbę dookreślenia stopnia swobody przemieszczania się wynikającej z posiadania paszportu Autonomii Palestyńskiej, Izraela oraz innych krajów, których obywatelstwo posiadają Palestyńczycy. Korzystając z metodologii zaproponowanej przez badaczy takich jak Adam Luedtke, Douglas Byrd, Stephen Mau, Matthias Czaika i Eric Neumayer wykazałem, że

największe bariery w przemieszczaniu się napotykają obywatele państw o częściowym uznaniu międzynarodowym oraz państw ubogich i niestabilnych politycznie, postrzeganych jako źródło nielegalnych imigrantów lub uchodźców. Terroryzm i konflikty wewnętrzne to kolejna kategoria determinantów, nawiązujących przede wszystkim do sekurytyzacji polityki wizowej i wpływających na niską pozycję paszportów danych państw w rankingu ruchu bezwizowego. Na wysoką skalę restrykcji wizowych narażeni są ponadto obywatele państw zamieszkiwanych przez wysoki odsetek ludności muzułmańskiej. O ile problemy z uznaniem międzynarodowym ograniczają również swobodę przemieszczania się posiadaczy paszportów izraelskich, skala międzynarodowej swobody podróżowania oferowana przez paszport izraelski jest nieporównywalnie większa, na co wpływają m.in. ugruntowane stosunki dyplomatyczne Izraela, silna gospodarka, stabilna demokracja i ogólnie przyjęte przekonanie o przynależności tego państwa do cywilizacji Zachodu.

W ramach unijnego prawodawstwa wydawanie wiz pozostaje podstawowym trybem udzielania zezwolenia na wjazd do strefy Schengen i państw kandydujących do członkostwa w Unii, które zobowiązane są wdrażać przepisy *acquis* Schengen. Strefa Schengen jest kluczowym elementem unijnego systemu zarządzania granicami i jako taka stanowi istotny przedmiot badań składających się na prezentowane osiągnięcie naukowe. Problematyce funkcjonowania systemu Schengen poświęciłem trzy artykuły, w tym jeden w języku angielskim. Czwarty zogniskowany jest wokół kryzysu migracyjnego i uchodźczego, stanowiącego jedno z najważniejszych uwarunkowań funkcjonowania i przetrwania projektu „Europy bez granic”. Punktem wyjścia dla tej grupy publikacji jest artykuł pt. *Creeping return to national frontiers? The evolution and challenges to Schengen system*. Jego celem było uchwycenie i pogrupowanie kluczowych etapów rozwoju systemu schengenńskiego, analiza jego wymiaru terytorialnego z uwzględnieniem ostatnich poszerzeń, charakterystyka statusu członkowskiego państw uczestniczących w projekcie Europy bez granic oraz wyzwań związanych z jego istnieniem i proponowanych scenariuszy rozwoju. Istotną część publikacji stanowi charakterystyka normatywnego wymiaru współpracy państw w ramach Schengen oraz uwarunkowania i założenia reformy tego systemu, który oceniam jako niestabilny, wrażliwy na bodźce natury politycznej i trapiący słabościami zbliżonymi do strefy euro. W publikacji wyróżniam trzy możliwe scenariusze, związane z reakcją systemu na wyzwania najbliższej dekady, wskazując na możliwe wzmocnienie jego wymiaru ponadnarodowego, przy kluczowej roli Komisji Europejskiej wyposażonej w szerokie kompetencje do przyjmowania zaradczych środków władczych celem zapewnienia ciągłości swobody przepływu osób. W tym scenariuszu rola państw członkowskich Unii ogranicza się do implementacji *acquis* Schengen, przy

znacznym ograniczeniu a wręcz wyłączeniu ich udziału w procesie decyzyjnym. Towarzyszy temu wzmocnienie pozycji Frontexu, jako agencji zarządzającej granicami zewnętrznymi Unii Europejskiej. Drugi scenariusz zakłada wzmocnienie nurtu międzyrządowego, w którym państwa członkowskie odgrywają centralną rolę w kształtowaniu strefy Schengen. Oznacza to większą elastyczność przepisów regulujących funkcjonowanie systemu, w szczególności w odniesieniu do przywracania kontroli na granicach wewnętrznych między sygnatariuszami porozumień schengenskich. W publikacji stoję na stanowisku, że byłby to krok w kierunku dezintegracji, stanowiący w istocie zaprzeczenie i wypaczenie pierwotnej logiki systemu Schengen. W artykule analizuję ponadto scenariusz oparty na zarządzaniu wielopoziomym, gdzie zarówno Komisja Europejska, jak i poszczególne państwa członkowskie uczestniczą w procesie decyzyjnym, w wyniku czego żaden z aktorów nie odgrywa kluczowej roli, pozwalającej narzucać swoje stanowisko.

Powołanie wspólnego reżimu granicznego postrzegam w kategoriach dopełnienia integracji gospodarczej o kluczowym znaczeniu wizerunkowym dla całego projektu integracyjnego, czemu dałem wyraz w artykule pt. *Ekonomiczny i kulturowy wymiar funkcjonowania strefy Schengen*. W osadzonym w interdyscyplinarnym nurcie studiów europejskich tekście prezentuję związek strefy Schengen z rynkiem wewnętrznym, podkreślając jednocześnie rolę idei jako czynnika kształtującego poczucie tożsamości i wspólnotowości Europejczyków. Dowodzę ponadto, że powołanie obszaru pozbawionego kontroli granicznych przyczyniło się do urzeczywistnienia swobody przepływu osób i pogłębienia integracji ekonomiczno-społecznej państw członkowskich oraz ich obywateli. Przytaczam też argumenty za tezą, że strefa Schengen stymuluje wzrost gospodarczy państw członkowskich, jednak korzyści przejawiają się głównie w intensyfikacji dwustronnej wymiany handlowej oraz mobilności osób aktywnych ekonomicznie. Ponadto zyski z tytułu zniesienia kontroli na granicach wewnętrznych nie rozkładają się równomiernie w przypadku wszystkich sygnatariuszy układów Schengen, czego źródłem są odmienne uwarunkowania geopolityczne i ekonomiczne. Niemniej symboliczno-kulturowy wymiar oddziaływania Schengen wyraża się w nieskrępowanej barierami granicznymi wymianie społeczno-kulturowej oraz postrzeganiu przez obywateli Unii transgranicznej mobilności w kategoriach najważniejszego osiągnięcia integracji europejskiej. Nie ograniczając się do pozytywnych efektów powołania obszaru Schengen wskazuję również na wzmocnienie dzieląco-blokującej funkcji granic zewnętrznych na skutek ich postępującej sekurytyzacji. Izolacja względem państw trzecich wywołana implementacją selektywnie restrykcyjnego reżimu granicznego wmacnianie paradygmat Europy-fortecy, co może hamować rozwój obszarów przygranicznych państw peryferyjnych

strefy Schengen. Niemniej zawieszenie lub trwałe rozluźnienie tego projektu pociągnęłoby za sobą poważne koszty ekonomiczne (w postaci osłabienia rynku wewnętrznego i unii gospodarczo-walutowej) i znacznie ograniczyło swobodę przemieszczania się w Europie. Również i w tym wypadku straty po stronie konkretnych państw Schengen nie rozłożą się równomiernie, jednak załamanie systemu może spowodować potencjalny efekt domina i destrukcyjnie wpłynąć na polityki z nim powiązane.

Istotną część moich badań stanowi zjawisko intensyfikacji współpracy państw, wyrażające się przez internacjonalizację kontroli granicznej, będącą symptomem nowego podejścia do problematyki przemieszczania się osób. Postępujące umiędzynarodowienie prowadzi do ukształtowania się swoistych „makro-terytoriów”, w których funkcjonuje swobodny przepływ osób oraz (podobnie jak w strefie Schengen) kontrole granicznej nowej generacji i wewnętrzny ruch bezwizowy. Istotą tego procesu, stanowiącego formę reakcji państw na impulsy globalizacyjne jest deinstalacja krajowych barier w przemieszczaniu się, delegacja uprawnień na poziom ponadnarodowy i wypchnięcie kontroli w kierunku granic zewnętrznych wspomnianych makro-terytoriów. W swoich badaniach podkreślam, że internacjonalizacja systemów zarządzania granicami a nawet ich supranacjonalizacja posiada obecnie zasięg globalny i nie ogranicza się do doświadczeń stricte europejskich. Do pozostałych prominentnych przykładów tego postępującego na innych kontynentach procesu m.in. NAFTA, APEC, Mercosur czy ECOWAS. Niemniej ugrupowania te cechuje daleko posunięte zróżnicowanie w odniesieniu do poziomu integracji krajowych systemów zarządzania granicami i zakresu swobody przepływu osób.

Wymienione wyżej kwestie poddaję szczegółowej analizie w artykule zatytułowanym: **Czy powstanie amerykańska strefa Schengen? Unijny i amerykański system zarządzania granicami – uwagi na tle porównawczym.** Celem tej odwołującej się do metody komparatystycznej publikacji jest wskazanie podobieństw i różnic w przebiegu procesu internacjonalizacji i regionalizacji pod kątem zarządzania i kontroli granic w Europie i Ameryce Północnej. Prezentuję w niej ramy prawne i uwarunkowania współpracy państw, akcentując brak amerykańskich, sformalizowanych i odpowiedzialnych za bezpieczeństwo granic instytucji na poziomie regionalnym. Przywiązanie szczególnej uwagi do ich kontroli na poziomie krajowym wskazuje, że w Ameryce Północnej, w przeciwieństwie do Europy, nie funkcjonuje prawdziwie post-narodowe podejście do ochrony granic. Wynika to z faktu, że na kontynencie amerykańskim nie wystąpiły uwarunkowania historyczne, które motywowałyby rządy narodowe do przyjęcia wspólnych zasad kontroli granicznej i migracyjnej. Niemniej przedstawiam argumenty za tezą, że działania podejmowane na przestrzeni ostatnich dwóch

dekad w USA, Kanadzie i Meksyku nie są zupełnie oderwane od doświadczeń europejskich a zbliżony katalog zagrożeń z doprowadził do przeformułowania niektórych zasad systemu amerykańskiego, narzucając mniej państwowo-centriczny, bardziej złożony i nastawiony na współpracę regionalną model bezpieczeństwa terytorialnego. O ile w w Ameryce nie ma regionalnego odpowiednika ponadnarodowych struktur europejskich a zarządzanie granicami pozostaje nadal w znacznym stopniu domeną współpracy międzyrządowej, wymiana doświadczeń między USA a Europą nie przebiega w sposób jednokierunkowy, gdzie Unia stanowi główny punkt odniesienia - wręcz przeciwnie, w ciągu ostatniej dekady Ameryka Północna stała się wzorem dla partnerów transatlantyckich. Dotyczy to w szczególności procedur kontroli granicznej, czego przykładem są inicjatywy dotyczące ustanowienia w Unii elektronicznych systemów kontroli wjazdu EES i ETIAS, wzorowanych na rozwiązaniach przyjętych w Stanach Zjednoczonych.

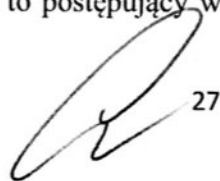
Rozwinięciem i uzupełnieniem badań nad problematyką kontroli granic był artykuł poświęcony analizie zewnętrznych uwarunkowań funkcjonowania i przetrwania strefy Schengen, związanych z kryzysem migracyjnym i uchodźczym w Europie. Kryzys, którego początek przypadł na 2015 rok przejawiał się w masowym, niekontrolowanym napływie imigrantów i uchodźców oraz złożoną w Unii Europejskiej rekordową liczbą wniosków o azyl. Reakcją były wzmożone kontrole na granicach zewnętrznych oraz przywrócenie kontroli na granicach wewnętrznych przez wybrane państwa partycypujące we współpracy schengenkiej. Wprowadzenie chaotycznych, selektywnych i zmiennych zasad regulujących graniczny ruch osobowy doprowadziło do koncentracji znacznej liczby migrantów w obszarach przygranicznych, wywołując w konsekwencji napięcia dyplomatyczne i kryzys humanitarny. Zagadnienia te analizuję w rozdziale książki dedykowanej wymienionym zagadnieniom, zatytułowanym *Kryzys uchodźczy w Europie – zarys problemu*. Celem tego tekstu było nakreślenie – w formie syntetycznej i wprowadzającej w problematykę – zjawiska nagłej intensyfikacji przepływów ludzkich w Europie w 2015 roku. W publikacji rozważam kwestie terminologiczne, w szczególności formalno-prawne różnice między statusem imigrantów i uchodźców. Wskazuję, że pomimo gwałtownego fali migracyjnej i alarmujących doniesień medialnych nie wydaje się zasadne, aby kryzys określać *stricte* europejskim, z uwagi na o wiele bardziej złożoną w kontekście uchodźczym sytuację w Turcji, Libanie, Jordanii, Iraku i Syrii. Analizie poddałem ponadto przyczyny, początki i symptomy kryzysu, wskazując na wojny i konflikty zbrojne, głównie w Syrii i w Libii jako zjawiska generujące największy exodus uchodźców. Czynnikiem determinującym rozwój kryzysu jest ponadto szczelność granic Unii, gdyż bezpieczeństwo i równowaga strefy Schengen zależy bezpośrednio od rzetelności kontroli

prowadzonej na granicach zewnętrznych i efektywnego zarządzania przepływami migracyjnymi w krajach tranzytu i pochodzenia migrantów. Podkreślam również, że system zarządzania granicami zewnętrznymi nie może efektywnie funkcjonować bez porozumienia z państwami trzecimi będącymi faktycznym lub potencjalnym źródłem migracji lub krajami tranzytowymi, w szczególności z Turcją. W publikacji prezentuję ponadto przebieg kryzysu w Europie i perspektywy jego dalszego ewentualnego rozwoju z uwzględnieniem aktualnych trendów migracyjnych oraz konsekwencje gospodarcze analizowanego zjawiska.

W toku prowadzonych badań składających się na główne osiągnięcie naukowe zweryfikowano przyjęte hipotezy usytuowane w prezentowanym obszarze badawczym. Poniżej zaprezentowano najważniejsze **wnioski badawcze**:

1. Aktualne trendy w zakresie kontroli granic są w znacznej mierze przejawem reakcji państw na impulsy globalizacyjne i związaną z nimi intensyfikację przepływów migracyjnych. Trendy w postaci internacjonalizacji, ekstaraterytorializacji, sekurytyzacji, selektywnej restrykcyjności, prywatyzacji i outsourcingu mechanizmów kontroli granicznej motywowane są dążeniem zachowania prerogatyw w kwestii decydowania o wjeździe na własne terytorium. Kontrola graniczna jest demonstracją suwerennej władzy państwa, zakładającą możliwość zamknięcia granic państwowych oraz ścisłej regulacji wjazdów i kontroli przepływów osobowych włącznie z pozbawieniem prawa wjazdu określonych kategorii obcokrajowców. Marginalizacja potencjału państw w sferze regulacji mobilności nie znajduje uzasadnienia – rządy narodowe dążą do maksymalizacji korzyści płynących globalizacji przy zachowaniu możliwie szerokich uprawnień w sferze kontroli granic. Nie osłabia ich nawet ponadnarodowy reżim Unii Europejskiej, gdyż to państwa są nadal odpowiedzialne za kontrole granic zewnętrznych ugrupowania oraz wydawanie wiz Schengen.

2. Reakcja państw na dynamikę międzynarodowych uwarunkowań związanych z globalizacją i nasileniem przepływów migracyjnych przejawia się w dyferencjacji kontroli granicznej, profilowanej pod kątem danej kategorii osób korzystających z prawa wjazdu. Konstrukcja „inteligentnych granic” pozwala na wyselekcjonowanie podróżnych „wysokiego” lub „niskiego ryzyka”, czyniąc zadość wymogom bezpieczeństwa w czasach zagrożenia terroryzmem, przestępczością zorganizowaną i nielegalną imigracją, przy jednoczesnym zachowaniu niezbędnej przepuszczalności granic. Wykorzystanie technologii biometrycznych dla potrzeb selektywnej kontroli granic przesuwa akcent z kontroli dokumentów na kontrolę niepowtarzalnych, fizycznych cech podróżnych. „E-granice” stają się standardem w krajach rozwiniętych, prowadząc do zogniskowania kontroli na ściśle określonych grupach osób migrujących, doświadczających odrębnych procedur weryfikacji. Umocnia to postępujący w

27

skali globalnej proces dywersyfikacji prawa do przemieszczania się, gdzie kryterium przynależności do świata uprzywilejowanych i mobilnych jest posiadany paszport.

3. Nasilająca się współpraca państw, wyrażająca się przez internacjonalizację mechanizmów kontroli granicznej wpływa na tworzenie się „makro-terytoriów”, w których obowiązują zharmonizowane zasady kontroli granicznej nowej generacji oraz wewnętrzny ruch bezwizowy. Towarzyszy temu zniesienie barier w przemieszczaniu się między państwami, delegacja uprawnień kontrolnych na poziom ponadnarodowy i relokacja kontroli w kierunku granic zewnętrznych makro-terytoriów. Jednocześnie uprawnienia państw w dziedzinie kontroli granic doznają coraz większych ograniczeń za sprawą przyjmowanych zobowiązań międzynarodowych i współczesnych standardów konstytucyjnych. Ogranicza to znacznie swobodę państw w dziedzinie regulacji takich kwestii jak nielegalna imigracja, azyl, czy wymogi wizowe. W konsekwencji władze krajowe wykorzystują inne dostępne środki kontroli przepływów ludzkich, tj. eksterncjonalizację, prywatyzację i outsourcing, celem ograniczenia poszczególnym kategoriom osób możliwości powoływania się na przysługujące im prawa związane z wjazdem na terytorium państwa. Relokacja kontroli granicznej jest reakcją na przyjęty (głównie przez liberalne społeczeństwa Zachodniej demokracji) katalog standardów normatywnych, chroniących migrantów dopiero z chwilą przekroczenia przez nich granicy państwowej.

4. Polityka graniczna UE warunkowana jest dążeniem do pogodzenia priorytetów, jakimi jest konieczność utrzymania wysokiego natężenia ruchu osobowego na granicach i podtrzymania kontaktów gospodarczo-kulturowych z otoczeniem zewnętrznym oraz utrzymanie bezpieczeństwa na granicach zewnętrznych i wewnątrz Unii. Państwa członkowskie powinny zostać łatwo dostępne dla obywateli państw trzecich a jednocześnie zniesienie kontroli na granicach wewnętrznych wymusza na krajach Unii ścisłą współpracę w zakresie zarządzania granicami zewnętrznymi. Te dwa trudne do pogodzenia cele determinują kształt polityki wizowej Unii Europejskiej i w tym kontekście nie różni się ona znacząco od systemów granicznych i wizowych Stanów Zjednoczonych i Kanady.

5. Spełniając rolę „wstępnego filtra osób migrujących” w ramach unijnego, zintegrowanego systemu kontroli granic, wydawanie wiz Schengen jest zasadniczym środkiem realizacji polityki granicznej UE. Jako instrument kształtowania relacji z państwami trzecimi, wydawanie wiz stanowi siłę napędową polityki zewnętrznej a zarazem element strategii ochrony granic Unii. Współzależność problematyki zezwoleń na wjazd z innymi wymiarami aktywności Unii odzwierciedlają jej relacje z Turcją, gdzie dialog wizowy został w pełni wkomponowany w ogólną strategię UE względem Ankarę. Miało to na celu zwiększenie bezpieczeństwa

wewnętrznego Unii poprzez eksport jej restrykcyjnych standardów normatywnych w zakresie kontroli i ochrony granic i było dodatkowym argumentem skłaniającym Turcję do zawarcia z Unią umowy o readmisji w zamian za wytyczenie wizowej mapy drogowej.

6. Funkcjonowanie strefy Schengen stymuluje wzrost gospodarczy państw członkowskich, spełniając komplementarną rolę względem rynku wewnętrznego. Równie istotny jest jej wymiar symboliczno-kulturowy jako szczytowego osiągnięcia integracji. Schengen jest wszakże formą współpracy regionalnej bardzo wrażliwą na wstrząsy i czynniki zewnętrzne, w szczególności związane z niekontrolowanym napływem imigrantów i uchodźców. Jej działanie uzależnione jest w znacznym stopniu od współpracy z państwami trzecimi pozostającymi głównym źródłem migrantów i uchodźców oraz państwami tranzytowymi, w szczególności Turcją. Postępująca w ramach *acquis* Schengen sekurytyzacja granic zewnętrznych Unii wpłynęła również na wzmocnienie jej funkcji dzieląco-blokującej, oddziałując negatywnie na rozwój regionów przygranicznych. Implementacja selektywnie restrykcyjnego reżimu granicznego Unii, będąca przejawem europeizacji przebiegającej na linii *top-down* jest w niewielkim stopniu rekompensowana procesem europeizacji oddolnej, przejawiającym się w formie liberalizacji wizowej lub zasadach Małego Ruchu Granicznego, stanowiących odstępstwo od restrykcyjnego reżimu granicznego Schengen.

Podsumowanie

W moim przekonaniu prezentowany cykl składający się na główne osiągnięcie naukowe wnosi nowe elementy do nauki o polityce. Polega on na autorskim rozwijaniu metodologii badań głównych wymiarów i trendów rozwojowych kontroli zarządzania i kontroli granic, który umożliwia ukazanie złożoności czynników oddziałujących na dynamikę przepływów osobowych i zakres swobody przemieszczania się. Wprowadzam też do polskiego dyskursu naukowego, systematyzuję i rozwijam nowe spojrzenie na politykę kontroli granic. Badania powiązań między polityką zewnętrzną, bezpieczeństwem i przepływami osób przez granice uważam za ważny wkład w rozwój dyscypliny, szczególnie w kontekście współzależności problematyki zezwoleń na wjazd z innymi wymiarami aktywności Unii. Kategorie i pojęcia związane z funkcjonowaniem współczesnych reżimów granicznych, w szczególności wizowych nie są w wystarczającym stopniu eksplorowane w studiach migracyjnych i politologicznych. Wydawanie wiz stanowi element interakcji dwóch poziomów: polityki wysokiej i polityki niskiej. Ta pierwsza dotyczy wyzwań geopolitycznych, „rdzenia” władzy politycznej i suwerenności, obejmując kompetencje związane z obronnością, polityką zagraniczną, bezpieczeństwem wewnętrznym. Polityka niska dotyczy z kolei pozostałych

obszarów władz publicznych, które w większym stopniu kierują się sektorową lub administracyjną logiką zarządzania. Wizy są istotnym i często niedocenianym elementem stosunków konsularnych, zaś dyplomacja wizowa, wykorzystująca wydawanie (lub odmowę wydawania) wiz na poziomie indywidualnym, grupowym lub krajowym może być efektywnym środkiem wywierania wpływu na politykę innego państwa. Systematyczna analiza relacji wizowych między państwami lub ich ugrupowaniami regionalnymi takim jak UE jest ważnym, choć nieczęsto stosowanym probierzem i narzędziem oceny stanu stosunków między wymienionymi aktorami.

Zastosowane w prezentowanych publikacjach podejście neorealistyczne wzbogacone studiami nad europeizacją może zostać wykorzystane do dalszych badań nad funkcjonowaniem zjawisk będących w obszarze zainteresowań nauk o polityce a w szczególności europeistyki i studiów migracyjnych. Próba syntetycznego połączenia realizmu oraz konceptu europeizacji może być też służyć jako głos w krytycznej dyskusji wokół obu propozycji teoretycznych, pozwalający w pewnym stopniu zredukować ich braki. Sięgnięcie po instrumentarium odwołujące się do badań nad europeizacją rekompensuje bowiem podstawowe słabości neorealizmu, jakimi jest nadmierne koncentrowanie się na państwie, przy niedocenianiu roli innych uczestników życia międzynarodowego, w tym organizacji międzynarodowych oraz procesu integracji. W niedostatecznym stopniu uwzględnia on także uwarunkowania społeczne i gospodarcze. Z kolei koncept europeizacji wykazuje również sporo braków, przez co nie może funkcjonować jako samodzielna teoria. Za wartość dodaną cyklu należy uznać także szereg wynikających z niego wniosków, które mogą posłużyć jako punkt wyjścia dla kolejnych, pogłębionych analiz w ramach prezentowanego przedmiotu badań. Można tu wyszczególnić m.in.

- 1) Krytyczne przeanalizowanie tradycyjnych teorii i koncepcji w analizie współczesnej kontroli przepływów osobowych
- 2) Ukazanie najważniejszych trendów w rozwoju polityki kontroli i ochrony granic na gruncie Unii Europejskiej, Polski i wybranych państw trzecich
- 3) Wskazanie roli badań nad polityką wizową oraz uwarunkowaniami i przebiegiem procesu jej internacjonalizacji
- 4) Ukazanie korzyści kosztów związanych z powołaniem strefy Schengen jako obszaru bez kontroli na granicach wewnętrznych
- 5) Ukazanie wpływu otoczenia zewnętrznego na funkcjonowanie strefy Schengen
- 6) Przeanalizowanie uwarunkowań państw trzecich determinujących przepływ osób do Unii Europejskiej

Większość prezentowanych wniosków stanowi podstawę do kontynuacji moich prac w tym zakresie. Głównym wyzwaniem jest dla mnie odpowiedź na pytanie o relacje polityki wizowej państw oraz ugrupowań regionalnych względem innych polityk. W swoich badaniach przywiązuję szczególną wagę do relacji regulowanej przez władze państw kontroli granic względem prawa jednostek do przemieszczania się. Moją intencją jest zbadanie w jaki sposób, w realiach zglobalizowanego świata doszło do przekształcenia naturalnej wolności człowieka do decydowania o zmianie miejsca pobytu w „prawo do przemieszczania się”, z którego można skorzystać jedynie po uzyskaniu zgody organu władzy państwowej. Pragnę również przeanalizować, m.in. na poziomie normatywnym zakres, w jakim władze państw mogą ustanawiać restrykcje w przedmiocie ludzkiej mobilności, co jak sądzę, poszerzy przedmiot i zakres badań w obszarze nauk społecznych.

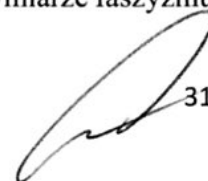
5) omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych oraz wybranych osiągnięć dydaktyczno organizacyjnych

Pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze

Od początku moja kariera naukowa związana jest z Uniwersytetem Wrocławskim, przede wszystkim z Wydziałem Nauk Społecznych, w którym rozpocząłem pracę na stanowisku adiunkta w 2005 roku w Instytucie Politologii. Po uzyskaniu stopnia doktora eksplorowałem kilka pól badawczych, by ostatecznie zogniskować swoje badania nad problematyką polityki granicznej.

Opisując pracę naukową nieujęta w głównym osiągnięciu naukowym chciałbym zwrócić uwagę na moje **badania nad faszyzmem**. Wiązało się to z pierwotnym obszarem zainteresowań badawczych, rozwijanym w pierwszym okresie mojej działalności naukowej po 2005 roku. Koncentrowałem się wówczas na analizie faszystowskiej myśli politycznej i prawnej, ze szczególnym uwzględnieniem koncepcji brytyjskich ugrupowań faszystowskich. Znalazło to odzwierciedlenie w szeregu artykułów, opublikowanych przeważnie w krajowych, punktowanych czasopismach oraz wydanej monografii. Powyższe publikacje poświęcone były głównie ideologii faszyzmu brytyjskiego, w szczególności Brytyjskiej Unii Faszystów Oswalda Mosleya.

Ważkim czynnikiem, który przesądził o podjęciu tej tematyki był brak naukowych analiz faszyzmu brytyjskiego na gruncie nauki polskiej, w tym opracowań monograficznych, zwłaszcza w odniesieniu do europeizacji jego powojennej doktryny. W pracy koncentruję się na genezie faszyzmu brytyjskiego i źródłach jego inspiracji, filozoficznym wymiarze faszyzmu

31

Mosleya, jego ideologii politycznej, gospodarczej i społecznej a także powojennej wizji faszyzmu paneuropejskiego. Rozbudowana wizja faszystowskiego państwa, podobnie jak idea integracji europejskiej i narodu europejskiego zawarta w bogatym i oryginalnym dorobku piśmienniczym Oswalda Mosleya stanowiła oś moich rozważań, prezentowanych w oparciu o koncepcję palingenetycznego, odradzającego się faszyzmu Rogera Eatwella. Rozważania te znalazły wyraz w kilku artykułach naukowych oraz w monografii mojego autorstwa, powstałej w istotnym zakresie na podstawie badań prowadzonych częściowo w okresie studiów doktoranckich i w ramach uzyskanego wówczas grantu pozwalającego na pobyt badawczy w Wielkiej Brytanii. Opublikowana monografia nie jest przedrukiem dysertacji doktorskiej lecz osobną, rozbudowaną publikacją. Stanowi ona jak dotąd jedyne tak obszerne opracowanie tematyki faszyzmu brytyjskiego na polskim rynku wydawniczym, a jej wartość podkreśla bogate wykorzystanie anglojęzycznych źródeł pierwotnych.

Prowadziłem ponadto badania nad innymi odmianami faszyzmu, które stanowią interesującą, choć mało poznaną lub w ogóle dotąd nie eksplorowaną w nauce polskiej i światowej problematykę. Odnosi się to do przede wszystkim do faszyzmu chińskiego, propagowanego w ramach ruchu Niebieskich Koszul Chiang Kai-sheka oraz ruchu ustaszowskiego w Chorwacji. Analiza powyższej tematyki była przedmiotem trzech artykułów, opublikowanych w specjalistycznych czasopismach dedykowanych opisywanej materii. Powyższe prace zawierają analizę źródeł i pochodzenia faszyzmu chińskiego, odwołującego się przeważnie do tradycji konfucjańskiej, militarizmu japońskiego oraz ideologii Benito Mussoliniego. Studiowałem ponadto oficjalną doktrynę rasową Niezależnego Państwa Chorwackiego oraz wpływ tradycji ustaszowskiej na proces kształtowania się współczesnej chorwackiej tożsamości narodowej. Ogółem cykl prowadzonych przeze mnie badań nad ideologią i historią faszyzmu obejmuje następujące publikacje:

Monografie

1. M.Cesarz, *Od Większej Brytanii do zjednoczonej Europy: faszystowska doktryna Oswalda Mosleya*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2006, 389 s.

Artykuły

1. M.Cesarz, *Faszyzm paneuropejski czy alternatywna wizja integracji? Koncepcja zjednoczonej Europy Oswalda Mosleya*, [w:] Politeja, 2006 nr 2(6), s.237-256.
2. M.Cesarz, *Prawo własności w ujęciu faszyzmu brytyjskiego*, [w:] E. Kozerska, P. Sadowski, A. Szymański (ed.), *Problemy własności w ujęciu historyczno-prawnym*, wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2008, s.67-79.

3. M.Cesarz, *Źródła i korzenie ideologii faszyzmu chińskiego w okresie Nanking (1927-1937)*, [w:]: Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi, Tom XXX, Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2008, s.125-141.
4. M.Cesarz, *Doktryna rasowa Niezależnego państwa Chorwackiego (1941-1945)*, [w:] Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi, Tom XXX, Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2010, s.291-307.
5. M.Cesarz, *Elementy tradycji ustaszowskiej i ich znaczenie w procesie kształtowania się chorwackiej tożsamości narodowej po rozpadzie Socjalistycznej Federalnej Republiki Jugosławii* [w:] Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem, tom 36, nr 4, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2014, s.69-88.

Kolejny obszar moich badań związany jest z **prawem Unii Europejskiej**. Rezultatem aktywności naukowej w tym zakresie są publikacje, które wpisują się w szeroko rozumiany nurt studiów europejskich, w szczególności związanych warstwą normatywną procesu integracji. Problematyce tej poświęciłem trzy rozdziały w monografiach podręcznikowych, w których prezentuję uwagi na temat systemu prawnego UE postrzeganego w kategoriach ugruntowanej, integralnej części kultury europejskiej, zachowującej jednocześnie cechy unikatowe w skali światowej. Analiza unijnego dorobku prawnego ujęta obejmuje charakter prawny UE, charakterystykę jej kompetencji jako organizacji ponadnarodowej, definicję i specyfikę prawa Unii, analizę jego źródeł w postaci prawa pierwotnego i wtórnego oraz opis relacji między unijnym porządkiem prawnym a prawem krajowym. Seria publikacji dedykowana normatywnym aspektom integracji europejskiej obejmuje następujące pozycje:

Rozdziały w monografiach

1. M.Cesarz, *Porządek prawny Unii Europejskiej*, [w]: A.Pacześniak, M.Klimowicz (red.), *Procesy integracyjne i dezintegracyjne w Europie*. Podręcznik akademicki, OTO-Wrocław, 2014, s.179-203.
2. M.Cesarz, *Porządek prawny Unii Europejskiej*, [w:] W. Bokajło, A. Pacześniak, *Podstawy europeistyki* (red.), Podręcznik akademicki, Wrocław 2009, s.361-397.
3. M.Cesarz, *Struktura i charakter prawny Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej*, [w:] W. Bokajło, A. Pacześniak (red.), *Podstawy europeistyki*. Podręcznik akademicki, Wrocław 2009, s.321-361.

Pozostałe moje publikacje nieujęte w cyklu składającym się na główne osiągnięcie naukowe wpisują się w obszar szeroko rozumiany **obszar europeistyki** i są w pewnym zakresie związane z piastowanym przeze mnie stanowiskiem zastępcy dyrektora Instytutu Politologii ds.nauczania a następnie zastępcy kierownika Katedry Studiów Europejskich ds.ogólnych. W powyższym okresie byłem szeroko zaangażowany w kształtowanie strategii i procesu dydaktycznego

realizowanego w ramach kierunku politologia i europeistyka realizowanych na Wydziale Nauk Społecznych UW. W kręgu moich zainteresowań badawczych, uwzględniających praktyczne aspekty związane z realizacją zadań kierowniczych znalazły się kwestie tożsamości krystalizującej się wówczas i dynamicznie rozwijającej europeistyki oraz uznawalności kwalifikacji do celów akademickich w Unii Europejskiej, co dla obywateli polskich funkcjonujących w ramach otwierającego się wówczas unijnego rynku usług edukacyjnych miało priorytetowe znaczenie. Inspirujący dorobek naukowy prof. Wiesława Bokajły stał się ponadto przyczynkiem do udziału w konferencjach i badań nad tematyką społeczeństwa obywatelskiego. Współ z prof. Moniką Klimowicz analizowałem ponadto prawne i ekonomiczne aspekty współpracy Unii Europejskiej z Chinami, co zaowocowało publikacją w omawianym zakresie tematycznym. Rezultaty prowadzonych badań zostały zawarte w następujących publikacjach:

Artykuły w monografiach

1. M.Cesarz, *Rola i znaczenie uniwersyteckich poradni prawnych w kształtowaniu obywatelskości i świadomości prawnej polskiego społeczeństwa obywatelskiego*, [w:] W. Bokajło, A. Wiktorska-Święcka (red.), w: Europa obywateli. Polskie społeczeństwo obywatelskie in actu, ATUT, Wrocław, 2007, s.235-252.
2. M.Cesarz, *Uznawalność dyplomów do celów akademickich jako prawna gwarancja jakości kształcenia w kontekście konkurencyjności europejskiej gospodarki opartej na wiedzy* [w:] W. Bokajło, A. Wiktorska-Święcka (red.), Edukacja w Polsce wobec wyzwań konkurencyjności Unii Europejskiej, ATUT, Wrocław, 2008, s.197-215.
3. M.Cesarz, *W poszukiwaniu tożsamości europeistyki*, [w:] Rocznik Naukowców Polaków Litwy, rok 2010/2011, tom 9, Wilno 2010, s.147-156.
4. M.Cesarz, M.Klimowicz, *Stosunki gospodarcze Unii Europejskiej z Chinami. Wybrane aspekty współpracy gospodarczej w świetle uwarunkowań prawnych do 2005 roku*, [w:] J.Wardęga (red.), Współczesne Chiny w kontekście stosunków międzynarodowych, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2013, s.99-121.

Reasumując, od obrony rozprawy doktorskiej do kwietnia 2019 roku moje prace naukowo-badawcze zaowocowały opublikowaniem:

- 1 monografii
- 4 rozdziałów w monografiach zbiorowych
- 26 artykułów

Wyniki swoich badań mogłem zaprezentować podczas ponad 30-tu międzynarodowych i krajowych **konferencji**, seminariów i debat naukowych. Większość z nich była organizowana przez wiodące ośrodki akademickie, przy czym kluczową rolę w moim rozwoju naukowym

odgrywały konferencje związane z obszarem tematycznym, w którym usytuowane jest prezentowane osiągnięcie naukowe. Miałem również okazję przedstawić wyniki moich badań podczas kilku Ogólnopolskich Kongresów Politologii, Ogólnopolskich Kongresów Europeistyki i corocznych konferencjach naukowych organizowanych przez Kolegium w Słubicach a także corocznych seminariów organizowanych przez Biuro Parlamentu Europejskiego we Wrocławiu oraz Przedstawicielstwo Regionalne Komisji Europejskiej dedykowanych funkcjonowaniu strefy Schengen. Jestem również regularnym uczestnikiem seminariów poświęconych wymianie wiedzy i doświadczeń między kadrami akademicką a praktykami z Frontexu, Polskiej Straży Granicznej, Policji i Europolu. W przypadku niektórych konferencji, seminariów i debat byłem współorganizatorem lub przewodniczyłem obradom w poszczególnych panelach tematycznych.

Wybrane osiągnięcia dydaktyczno organizacyjne

Istotną część mojej aktywności uniwersyteckiej poświęciłem na działalność organizacyjno-administracyjną. W okresie mojego zatrudnienia na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego pełniłem liczne funkcje kierownicze, związane z zarządzaniem procesem kształcenia, w tym funkcję Zastępcy Dyrektora ds. studiów stacjonarnych Instytutu Politologii, Zastępcy Dyrektora ds. nauczania Instytutu Politologii, Zastępcy Kierownika ds. ogólnych Katedry Studiów Europejskich UWr, Koordynatora ds. Praktyk Studenckich na kierunku Politologia i Europeistyka w Instytucie Politologii UWr., Koordynatora programu Erasmus+ w Katedrze Studiów Europejskich, Koordynatora anglojęzycznych studiów magisterskich *MA in European Studies*, Kierownika studiów w ramach specjalności EU Regional Policy w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Piastując stanowiska kierownicze byłem odpowiedzialny za zarządzanie procesem kształcenia 1000 studentów i organizację pracy dydaktycznej ponad 70-ciu nauczycieli akademickich, budowę oraz implementację programów kształcenia na kierunkach: politologia, europeistyka i dyplomacja europejska w języku polskim i angielskim. Za aktywność w tej dziedzinie zostałem uhonorowany Brązowym krzyżem zasługi Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej za działalność organizacyjną na polu edukacji. Ponadto w 2010 roku otrzymałem Specjalną nagrodę Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego za osiągnięcia organizacyjne jako zastępcy dyrektora Instytutu Politologii ds. nauczania.

Poza wyszczególnioną wyżej aktywnością angażowałem się w bieżące administrowanie i zarządzanie procesem dydaktycznym jako członek wydziałowej komisji ds. oceny jakości kształcenia odpowiedzialny za ewaluację programów kształcenia na Wydziale Nauk Społecznych, Kierownik zespołów ds. reformy kierunku studiów europeistyka i zespołu

ds. opracowania nowego kierunku studiów w Katedrze Studiów Europejskich. Pracowałem również jako Tutor na Indywidualnych, humanistycznych, międzywydziałowych studiach interdyscyplinarnych. Corocznie pełnię funkcję przewodniczącego, sekretarza lub członka komisji rekrutacyjnych na kierunku politologia, europeistyka i dyplomacja europejska oraz MA in European Studies.

Aktywnie angażuję się w życie Uczelni, zasiadając w Radzie Wydziału Nauk Społecznych jako przedstawiciel adiunktów; jestem też członkiem Rady Katedry Studiów Europejskich reprezentującym adiunktów. Ponadto jestem członkiem Polskiego Towarzystwa Studiów Europejskich i Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych. W ramach swoich zainteresowań naukowych byłem także recenzentem publikacji do punktowanego czasopisma „Pogranicze. Polish Borderland Studies”, wydawanego przez Uniwersytet Opolski oraz *Politeja. Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ*.

W toku zatrudnienia w Uniwersytecie Wrocławskim odbyłem 9 pobytów dydaktycznych i naukowych w uczelniach zagranicznych, zrealizowanych w Niemczech, Hiszpanii, Malcie, Republice Czeskiej, Turcji, Rumunii, Gruzji, (szczegółowy wykaz w załączniku). Znaczną część kwerendy bibliotecznej i badań składających się na prezentowane osiągnięcie naukowe przeprowadziłem podczas pobytu jako Visiting Fellow na Uniwersytecie Maltańskim (University of Malta) w okresie 22.09-20.12.2015 zrealizowanego w ramach grantu w ramach Projektu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Byłem ponadto ekspertem (członkiem zespołu eksperckiego) powołanego przez MSWiA do spraw Ewaluacji Raportu z bezpieczeństwa granic Rzeczypospolitej Polskiej.

W toku zatrudnienia na stanowisku adiunkta zrealizowałem ponadto dwa granty w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (przedmiot badań: polityka imigracyjna i wizowa Unii Europejskiej) oraz Visegrad University Studies Grants – VUSG (przedmiot: doświadczenia Polski w ramach swobody przepływu osób po przystąpieniu do Unii europejskiej oraz europeizacja polskiej polityki wizowej). Jestem pracownikiem mocno zaangażowanym dydaktycznie. Prowadzę lub prowadziłem zajęcia na kierunku politologia, europeistyka, dyplomacja europejska oraz zajęcia anglojęzyczne w ramach programu MA in European Studies oraz programu Erasmus. Jestem również zaangażowany w działalność promotorską - prowadziłem seminaria licencjackie na kierunku dyplomacja europejska i europeistyka (wypromowałem 21 licencjatów i 1 magistra). Jestem również promotorem pomocniczym w otwartym przewodzie doktorskim.

Ponadto brałem udział w licznych przedsięwzięciach mających na celu popularyzację nauki. Moja działalność obejmowała zarówno prowadzenie wykładów dla nieakademickich

słuchaczy, jak i uczestnictwo w inicjatywach promujących wyniki badań naukowych. Prowadziłem cykl wykładów skierowanych do uczniów szkół średnich na terenie Wrocławia i Dolnego Śląska dedykowanych problematyce Unii Europejskiej w ramach Programu Edukacyjnego EDU oraz Drzwi Otwartych Wydziału Nauk Społecznych. Dwukrotnie pełniłem funkcję koordynatora Targów Edukacyjnych, odpowiedzialnego za przygotowanie oferty edukacyjnej na kierunku politologia i europeistyka. Ostatnim elementem mojej aktywności jest działalność popularyzatorska polegająca na uczestniczeniu w debacie publicznej w roli eksperta, komentującego na zaproszenie mediów krajowych i regionalnych zjawiska zachodzące na polskiej scenie politycznej oraz w polityce międzynarodowej, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki członkostwa w Unii Europejskiej oraz problematyki strefy Schengen i kontroli granic. W ramach powyższej działalności uczestniczyłem w audycjach telewizyjnych i radiowych TVP3 Wrocław, Radia Zet, Radia Luz i Radia Wrocław.

.....

Maciej Cesarz